

**ИЗМЕНА И ДОПУНА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ПОДРУЧЈА
ПОСЕБНЕ НАМЕНЕ АРХЕОЛОШКОГ НАЛАЗИШТА БЕЛО БРДО**

Елаборат за рани јавни увид

Београд, 2022.године

НАРУЧИЛАЦ ИЗРАДЕ ПЛАНА:	Републички завод за заштиту споменика културе Радослава Грујића 11, Београд
НОСИЛАЦ ИЗРАДЕ ПЛАНА:	Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре Немањина 22-26, Београд
ОБРАЂИВАЧ ПЛАНА:	УРБАНИСТИЧКИ ЗАВОД БЕОГРАДА ЈАВНО УРБАНИСТИЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ Булевар деспота Стефана 56, Београд
ОДГОВОРНИ ПРОСТОРНИ ПЛАНЕР И УРБАНИСТА:	мр Александар Вучићевић, дипл.пр.планер Милена Солујић, дипл.инж.арх
РАДНИ ТИМ:	
Синтеза:	Јадранка Живковић, дипл.инж.арх
Сарадник:	Лука Крзнарић, маст.инж.урб.
Саобраћајно решење:	Александар Илић, дипл.инж.грађ. Јасна Митровић, маст. инж. грађ. Никола Стојановски, маст. инж. саоб. Даница Мунижаба, дипл. инж. саоб..
Инжењерскогеолошки услови:	Ивица Торњански, дипл.инж.геол.
Водоводна и канализациона мрежа:	Надежда Ковачевић, дипл.инж.грађ.
Електроенергетска и тт мрежа:	Бојан Обрадовић, дипл.инж.ел. Драган Милосављевић, дипл.инж.ел.
Топловодна и гасоводна мрежа:	Зоран Мишић, дипл.маш.инж.
Зелене површине и заштита природе:	мр Аница Теофиловић, дипл.инж.пејз.арх.
Објекти и комплекси јавних служби:	Ана Ђокић, дипл.инж.арх. Гордана Бура, дипл.инж.арх. Емил Димитров, дипл.инж.арх.
Заштита културног наслеђа:	Соња Костић, дипл.ист.ум.
Заштита животне средине:	Тања Поткоњак, дипл.физ-хем. Урош Мирковић, маст.геогр.
Туризам:	Биљана Михаиловић, дипл.екон.
Остале мере заштите:	Драгослав Павловић, дипл.прост.план.
Постојећа планска документација:	Драган Арбутина, дипл.инж.информ.технол. Михаило Жарић, арх.тех.

ДИРЕКТОР СЕКТОРА
за регулационо планирање:

Мила Миловановић, дипл.инж.арх.

ДИРЕКТОР СЕКТОРА
за саобраћај:

Предраг Крстић, дипл.инж.саоб.

ДИРЕКТОР СЕКТОРА
за стратешко планирање и развој:

Маја Јоковић Поткоњак, дипл.инж.арх.

ДИРЕКТОР СЕКТОРА
за комуналну инфраструктуру:

Зоран Мишић, дипл.инж.маш.

ИЗВРШНИ ДИРЕКТОР:

Гордана Лучић, дипл.инж.арх.

В.Д. ДИРЕКТОРА:

мр Весна Тахов, дипл.инж.геол.

САДРЖАЈ

I	ТЕКСТУАЛНИ ДЕО	1
1.	УВОД	1
2.	ОБУХВАТ ПЛАНА	1
3.	ПРАВНИ И ПЛАНСКИ ОСНОВ	2
4.	ПЛАНСКЕ СМЕРНИЦЕ ИЗ ПЛАНСКИХ ДОКУМЕНАТА ВИШЕГ РЕДА И РАЗВОЈНИХ СТРАТЕГИЈА	2
5.	ПОСТОЈЕЋЕ СТАЊЕ	9
5.1.	Постојећа планска документа (просторни и урбанистички планови)	9
5.2.	Постојеће коришћење земљишта	11
5.3.	Стање животне средине	16
5.4.	Инжењерскогеолошки услови	17
6.	ЗАШТИТА, ПОТЕНЦИЈАЛИ ПРОСТОРА И ОСНОВНА ОГРАНИЧЕЊА ИЗГРАДЊЕ	19
6.1.	Заштита природе	19
6.2.	Заштита културног наслеђа	20
6.3.	Остале мере заштите	32
6.4.	Потенцијали и ограничења	32
7.	ЦИЉЕВИ ИЗРАДЕ ПЛАНА	32
8.	ПРЕДЛОГ ПЛАНСКОГ РЕШЕЊА	33
8.1.	Планирана претежна намена површина	33
8.1.1.	Површине јавне намене	33
	Археолошки парк	33
	Саобраћајне површине	34
	Површине за инфраструктурне објекте и комплексе	35
	Водне површине	37
	Зелене површине	37
8.1.2.	Површине осталих намена	38
	Површине за становање	38
	Остале зелене површине	38
8.3.	Предлог основних урбанистичких параметара и процена планиране БРГП	38
9.	ОЧЕКИВАНИ ЕФЕКТИ ПЛАНИРАЊА У ПОГЛЕДУ УНАПРЕЂЕЊА НАЧИНА КОРИШЋЕЊА ПРОСТОРА	40
II	ГРАФИЧКИ ПРИЛОЗИ	40
III	ДОКУМЕНТАЦИЈА	40

ИЗМЕНА И ДОПУНА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ПОДРУЧЈА ПОСЕБНЕ НАМЕНЕ АРХЕОЛОШКОГ НАЛАЗИШТА БЕЛО БРДО

- Елаборат за рани јавни увид -

I ТЕКСТУАЛНИ ДЕО

1. УВОД

Изради Измене и допуне Просторног плана подручја посебне намене археолошког налазишта Бело брдо (у даљем тексту: Измена и допуна Просторног плана) приступило се на основу Одлуке о изради Измена и допуне Просторног плана подручја посебне намене археолошког налазишта Бело брдо ("Службени гласник РС", бр. 49/2022) (у даљем тексту: Одлука) коју је Влада Републике Србије донела дана 21. априла 2022. године.

Концептуални оквир планирања, коришћења, уређења и заштите планског подручја заснива се на обезбеђењу услова за: планско коришћење археолошког налазишта Бело брдо и његове заштићене околине, заштиту и уређење подручја у складу са Студијом истраживања, заштите и презентације археолошког налазишта Бело брдо у Винчи, заштиту и унапређење животне средине, природних и створених вредности, валоризацију комплементарних потенцијала за будући развој, просторне, саобраћајне, привредне и друге облике интеграције подручја са окружењем. Измене и допуне Просторног плана ће садржати елементе детаљне разраде у циљу директног спровођења.

Одлуком о изради Измена и допуне Просторног плана дефинисано је да се за потребе израде Измена и допуне Просторног плана приступа изради Стратешке процене утицаја планских решења на животну средину (Одлука о изради Стратешке процене утицаја Измена и допуне Просторног плана подручја посебне намене археолошког налазишта Бело брдо на животну средину („Службени гласник РС”, број 41/22)), у складу са Законом о стратешкој процени утицаја на животну средину ("Службени гласник РС", бр. 135/04 и 88/10).

Приликом израде Измена и допуне Просторног плана примениће се интегрални метод где ће бити међузависно анализирани основне димензије просторног развоја (еколошка, економска, социјална и др.) са посебним нагласком на проблеме заштите археолошког налазишта и савремене потребе налазишта. Међузависност ће бити постављена тако да помаже остварењу основних принципа планирања: одрживост (уважавање природног и културног диверзитета и локалних специфичности), идентитет (становништво, развој туризма), приступачност (саобраћај и техничка инфраструктура), конкурентност (додатним активирањем просторних потенцијала) и контекстуалност (просторни развој посматран у ширем окружењу).

У току израде Измена и допуне Просторног плана биће обављена сарадња са свим надлежним институцијама и организацијама Републике Србије и Града Београда.

2. ОБУХВАТ ПЛАНА

У складу са Одлуком и иницијативом Републичког завода за заштиту споменика културе обухваћен је део територије градске општине Гроцка, део катастарске општине Винча.

Оквирна граница Измена и допуне Просторног плана обухвата део територије града Београда, градску општину Гроцка, и то: делове катастарске општине Винча и катастарске општине Ритопек. Оквирна граница Просторног плана почиње на северу од катастарске парцеле број 1928/5 на обали реке Дунав и ка западу се поклапа са спољним ивицама катастарских парцела бр. 1928/3, 1928/1, 1933/1 и 1933/5, обухватајући катастарске парцеле 1928/2, 1928/4, 2691/2, 1927/2, 1927/1, 1926/1, 1926/2, 1924/1, 1924/4, 1925/2, 1925/1, 1925/3, 1924/2, 1924/3, 1922,

1923, 768/37, 768/27, 1678/3 све КО Винча, па даље, ка југозападу спољним ивицама катастарских парцела бр. 1957/1, 1954/5, 1954/3, 1954/4, 1956/6 и 1867/82, ка југу спољним ивицама катастарских парцела 1867/26, 1867/4, 1867/35, 1867/3, 1866/4, 1866/3, 1863/12, 1961/3, 1961/2, 1961/1, 2002/2, 2099/2, 2099/3, 2099/1, 2100, 2101, 2112/4, 2102/1, 2105/3, 2105/1, 2105/2, 2104/1, 2105/2, 2103/1, 2103/4, 2103/3, 2103/2, 2096/3, 2096/2, 2066/1, 2066/5, 2067, 2068/1, 2069/6, 2069/3, 2069/1, 2070/2, 2070/1, 2070/4, 2029/3, 2029/2, 2028/83, 2028/1, 2087/1, 2087/2, 2288/7, 2288/2, 2288/4 и 2288/3, ка истоку границом катастарске општине Винча, средином реке Болечице, односно средином катастарских парцела бр. 2746/5, 2745/5, 2746/4, 2745/1 и 2746/1, до тромеђе катастарских општина Винча и Ритопек у градској општини Гроцка и Иваново у граду Панчеву и ка северу границом катастарске општине Винча средином Дунава до тачке која је источно до почетне тачке и спаја се са почетном тачком.

Површина обухваћена Изменом и допуном Просторног плана износи око 52,07ha.

Коначна граница утврдиће се у фази израде и верификације Нацрта измене и допуне Просторног плана.

За израду елабората за рани јавни увид коришћене су следеће подлоге:

- орто-фото снимак из 2018. године;
- дигитални катастарски план у векторском облику (shape-датотеке) из 2013. године.

Предложена граница Плана приказана је на свим графичким прилозима овог елабората.

Шире окружење приказано је на графичком прилогу бр.1: "Шира ситуација са границом Плана на орто-фото снимку" Р 1: 2500

3. ПРАВНИ И ПЛАНСКИ ОСНОВ

Правни основ за израду Плана садржан је у одредбама:

- Закона о планирању и изградњи („Службени гласник Републике Србије“, бр. 72/09, 81/09, 64/10 – Одлука УС, 24/11, 121/12, 42/13 – Одлука УС, 50/13 – Одлука УС, 98/13 – Одлука УС, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19, 37/19-др.закон, 9/20 и 52/21),
- Правилника о садржини, начину и поступку израде докумената просторног и урбанистичког планирања („Службени гласник Републике Србије“, бр. 32/19),
- Одлуке о изради Измена и допуна Просторног плана подручја посебне намене археолошког налазишта Бело брдо ("Службени гласник РС", бр. 49/2022).

Плански основ за израду Плана представљају:

- Закон о Просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. године ("Службени гласник РС", број 88/2010) (у даљем тексту: ППРС).
- Регионални просторни план административног подручја града Београда („Службени лист града Београда", бр. 10/04, 57/09, 38/11 и 86/18) (у даљем тексту: РППАПБ).

4. ПЛАНСКЕ СМЕРНИЦЕ ИЗ ПЛАНСКИХ ДОКУМЕНАТА ВИШЕГ РЕДА И РАЗВОЈНИХ СТРАТЕГИЈА

Просторни план Републике Србије (ППРС)

У уводној анализи стања просторног развоја Републике Србије, ППРС констатовано је да културно наслеђе није довољно афирмисано као развојни ресурс. Очувано и заштићено културно наслеђе део је визије просторног развоја Републике Србије дате планом, док су "заштита, контролисано и одрживо коришћење природе, природних ресурса, природног и културног наслеђа" дефинисани као четврти од пет основних циљева плана.

Опредељење везано за културно наслеђе јесте да ће "подручја са заштићеним, уређеним и адекватно презентираним културним наслеђем јачати привлачност и конкурентност за

инвестирање и развој туризма". У најзначајнија подручја у том смислу, ППРС убраја и археолошка налазишта из праисторије, међу која спада и локалитет Бело брдо у Винчи.

Основни циљеви за еколошки развој и заштиту културног наслеђа односе се на:

- развојни ресурс културног наслеђа, заштита и уређење простора који ће допринети успостављању регионалног и локалног идентитета у складу са европским стандардима заштите и
- уређење и развој предела Републике Србије заснованог на поштовању и афирмацији природних и културних вредности.

Винча спада у "приоритетна културна подручја која треба да уживају посебан третман, без обзира на статус у оквиру службе заштите".

У оквиру поглавља Просторни развој туризма и однос према заштити, као циљ просторног развоја туризма у Републици Србији наводи се "просторно-еколошка подршка остваривању концепта одрживог развоја туризма, компромисним интегрисањем принципа и стратешких, планских и програмских докумената развоја туризма, заштите и уређења туристичких простора, уз оптимално задовољавање социјалних, економских, просторно-еколошких и културних потреба националног и локалног нивоа, интереса тржишта и услова Студија истраживања, заштите и презентације археолошког налазишта Бело брдо у Винчи прекограничне и међународне сарадње".

Регионални просторни план административног подручја града Београда (РППАПБ)

План препознаје разноврсност културне баштине на територији града као развојни потенцијал и смешта могуће правце развоја у рекреативни и туристички потенцијал Дунава као и унапређење културних добара и њихово коришћење као генератора економских, културних и туристичких активности. План такође скреће пажњу на слабости, као што су слаба укљученост институција које се баве културом и културним наслеђем у туристичку понуду града, угроженост наслеђа различитим факторима у које спада и непоштовање услова које издаје служба заштите. Стихијска урбанизација и девастација урбане и руралне баштине дефинисане су као претње.

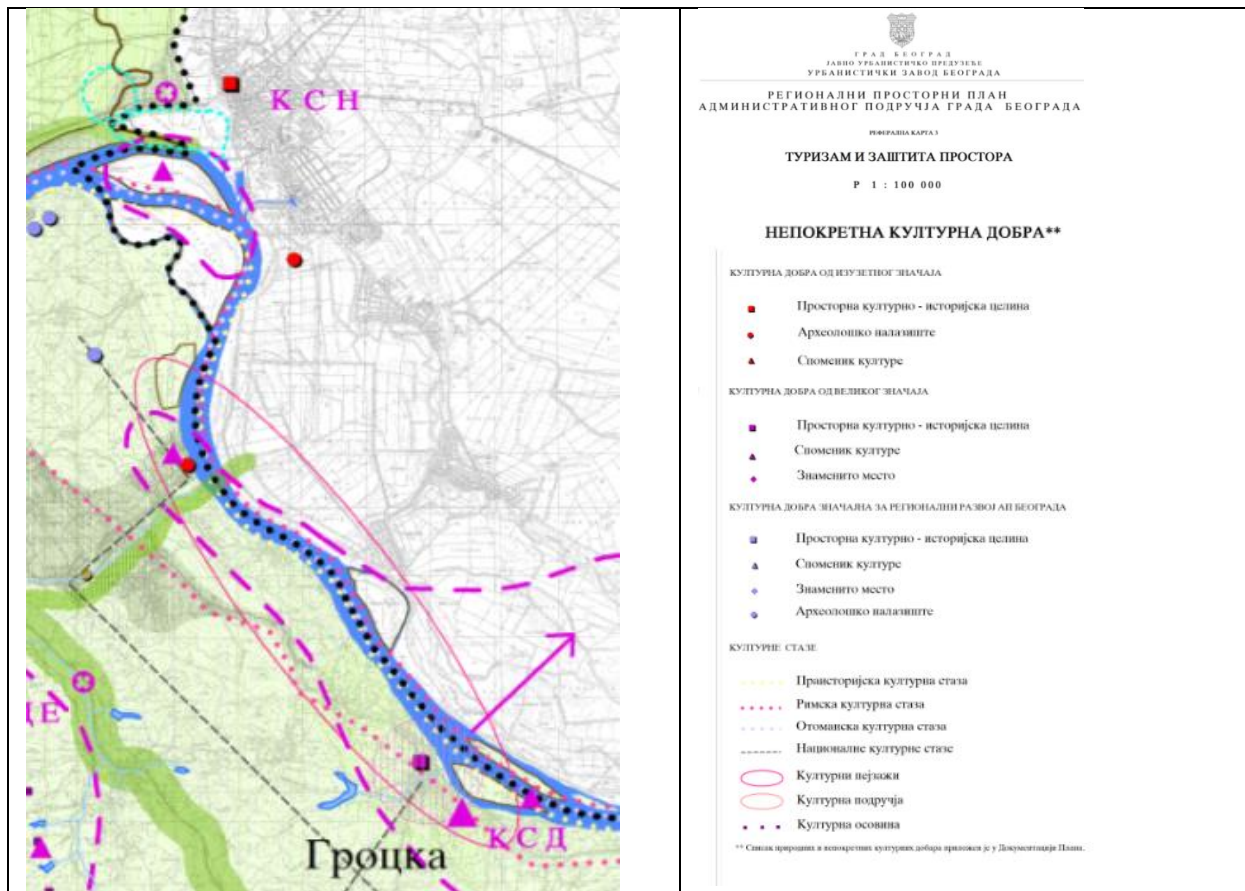
Визија Плана јесте "уздицање града Београда на ниво високог ранга међу метрополитенским градовима и престоницама централне, источне и југоисточне Европе, према мерилима одрживе економије и напредне технологије, веће територијалне кохезије Града, вишег нивоа приступачности саобраћајној и другој инфраструктури, учвршћене полицентричности и децентрализације и развијеног урбаног идентитета."

У оквиру конкретних потеза ка остваривању ове визије наводе се и унапређивање система културе и њених институција, а као четврти од пет стратешких циљева поставља се унапређење и одрживо коришћење природног и културног наслеђа, као и заштита и унапређење животне средине на нивоу европског стандарда.

Основни циљ РППАПБ је интегративна заштита културног наслеђа и управљање њиме, као генератором туристичког и ширег економског развоја, односно одрживог развоја целог подручја.

Развојна концепција РППАПБ везана за археолошки локалитет Бело брдо, заснована је на интегративној заштити која представља кохерентни систем јавних интервенција створен да стимулише и уравнотежи приватну и друштвену иницијативу која треба да културно наслеђе научи да препознаје као необновљиви ресурс, извор идентификације (препознавања) и културни капитал који може да се користи за разне видове обнове. Примена интегративне заштите за археолошке локалитете који се налазе на још неурбанизованим подручјима, без обзира да ли су проглашени за културна добра или не, омогућава пуну заштиту која се спроводи кроз израду планског документа.

На графичком прилогу бр.3: Реферална карта „Туризам и заштита простора” РППАПБ, обједињује се заштита животне средине, заштита природних и културних вредности, као и низ туристичких атракција административног подручја Београда. Поред, Законом о културним добрима дефинисаном културном наслеђу, узете су у обзир новије категорије наслеђа: културни итинерери, културна подручја и културни пејзажи.

Слика 1: Детаљ Рефералне карте бр.3, Туризам и заштита простора

На детаљу Рефералне карте бр. 3: „Туризам и заштита простора” (слика 1), подручје археолошког локалитета Бело брдо налази се у зони која је означена као културни пејзаж. Ова зона је обухватила широко подручје тока Дунава (лева и десна обала) на потезу од почетка насеља Винче, Гроцку и Грочанску аду. Непосредно уз Винчу и археолошки локалитет, протежу се и три међународне културне стазе: праисторијска, римска и отоманска.

Међународни културне стазе (итинерери) су најрепрезентативнији облик повезивања и приказивања културног наслеђа и пружају могућност упоредног сагледавања сличности и разлика које постоје међу примерима, омогућавају упознавање са развојним променама и стварају јасну слику о просторним и временским димензијама одређених културних појава које се манифестују кроз градитељство. У појединим временским епохама истоветан или сличан развој може се уочити на веома широким територијама. Поред праисторије, то су, по правилу, били периоди власти великих, моћних држава које су доминирале многим стазама са земљама Подунавља са којима је чинила целину за време Римске империје, повремено Угарске (у средњем веку), Турске (у позном средњем веку), Аустрије и Аустро-угарске монархије (повремено и не у целини територије). У новије време, систематским истраживањима објеката и комплекса индустријског наслеђа, њиховом заштитом и адекватном наменом постоји могућност повезивања вредних комплекса индустријског наслеђа међународном културном стазом која би се могла простирати народима. Територија београдског макрорегиона у том смислу, може се најтежње повезати међународним дуж Средње и Југоисточне Европе.

Праисторијски контекст ширења утицаја је најпространији. Винчанска, односно Белобрдска култура зрачила је далеко и била у додиру са другим културама које су се развијале у Панонској низији и Медитерану.

Чувени римски лимес је, вероватно, једна од најистраженијих и најбоље познатих међународних стаза. Састављен од низа утврђења која су чувала границу, лимес је уз себе имао и читав низ насеља различите величине и статуса у римској држави од Сирмиум-а до Дијане код Кладова. Таурунум (Земун), Сингидунум (Београд), и низ других насеља припадали су граничном подручју римске империје и повезивали се Дунавом са низом, урбанистички и архитектонски сличних, насеља.

Током позног средњег века испреплетале су се и Отоманске стазе које повезују београдски метрополитен са ширим подручјем дуж река Саве, Дунава и Мораве, сличним облицима урбанизма и архитектуре оријенталног типа. Ове стазе "имају своју тежину" с обзиром на дубоке корене које је оставило градитељство оријенталног типа на развој Београда и његовог окружења, временски све до значајнијих планерских и урбанистичких реконструктивних захвата у централном ткиву Града. У појединим насељима још увек се могу наслутити елементи уличне мреже створене по правилима оријенталног урбанизма (Београд, Панчево). Један од главних транзитних путева Европе ка истоку полазио је од Пеште и пролазио кроз Београд и Смедерево водећи преко Софије и Једрена до Истамбула. Тај правац остао је обележен кроз трасу једне од главних саобраћајница у Београду, Булевар краља Александра (Стамбол џада). Под отоманском стазом подразумева се и пловни пут који је водио од Пеште, преко Београда, Смедерева, Кладова до Црног мора и Истамбула.

Међународне везе успостављене током XVIII, XIX и XX века са централном и источном Европом препознатљиве су у архитектури и урбанизму Београда, Земуне, Панчева, са спорадичним утицајем и на мања насеља.

Богата слојевитост међународних културних стаза пружа велике могућности повезивања АП Београда и његовог уклапања у међународне пројекте који се баве планирањем привредног и културног развоја великих просторних целина које повезују одређени заједнички интереси, међу којима интереси заједничке културне и градитељске историје никако нису занемарљиви.

У контексту привреде, економије, туризма и одрживог развоја мудро управљање културним вредностима доводи до повећања вредности инвестиционе локације, привлачења улагања путем појачаног маркетинга и употребом разних логистичких подршки, модернизације урбане структуре, уклапања нових архитектонских форми, флексибилнијих, али хармонично повезаних са културним наслеђем, где очување културних добара, представља безуслован приоритет како би у својој аутентичности могло пренети будућим генерацијама.

Просторни план подручја посебне намене међународног водног пута Е 80 – Дунав (Паневропски коридор VII)

Иако су основне намене дефинисане овим Планом водни транспорт и остала водопривредна инфраструктура, њиме се третирају и заштита културних вредности и туризам као додатне посебне намене.

План препознаје културно наслеђе Дунавског коридора као потенцијал за успостављање квалитетније међународне сарадње и за развој културног туризма. У том смислу, археолошко налазиште Бело брдо наведено је у систематизацији културних добара која је део Плана. Препознати су проблеми одржавања културних добара, као што су недовољна заштита, недостатак планова управљања и недефинисаност, као и непоштовање граница заштитних зона око културних добара, а континуално рекогносцирање и истраживање материјалног и нематеријалног наслеђа наведено је као приоритет.

Као општи циљ заштите непокретних културних добара наведено је "стварање регионалног идентитета на бази очувања, заштите и туристичке валоризације културног наслеђа Подунавља", а као оперативни циљеви наведени су "активирање потенцијала културног наслеђа као развојног фактора, интегрално аутентичности културних добара и њиховог окружења, заштита добара од неконтролисане изградње и квалитетна доступност са водног пута, атрактивна презентација и интерпретација, као и стварање услова за бољу регионалну и међународну повезаност на бази културног идентитета."

Квалитет плана је и у томе што препознаје (између осталог) потенцијални конфликт између развоја водног пута и заштите природних и културних добара.

У планска опредељења спадају очување и заштита свих добара са споменичким вредностима, независно од њиховог формалног статуса, интегрална заштита материјалних и нематеријалних културних вредности и природних вредности подручја Просторног плана као и одрживо коришћење културног наслеђа као развојног ресурса и економског добра.

Једно од планских решења је и изградња путничког пристаништа у Винчи, као и марине у Гроцкој, што треба имати у виду при даљој просторној анализи. План се спроводи (између осталог) доношењем адекватног урбанистичког плана, уз препоруку да се у подручјима насељених места разрада спроводи на нивоу урбанистичког плана.

Мастер план развоја туризма Београда за подручје археолошког налазишта Бело брдо, Винча (усвојен на седници Владе Републике Србије, дана 23.06.2022.године)

Туристичка организованост

Археолошко налазиште Бело брдо припада категорији заштићених добара културно-историјске баштине са изузетним значајем и ресурсним вредностима за развој археолошког туризма као посебног облика селективног туризма.

Туристичка понуда се односи на једнодневне излете уз могућност презентација на самом локалитету. Изостала је адекватна промоција овог налазишта, координација понуде и потражње и културно-едукативне делатности.

Услужни сектор у насељу није прилагођен туристима.

Туристичка супраструктура и расположиви смештајни и угоститељски капацитети су скромни и орјентисани су на локално становништво. Туристичка понуда није прилагођена за пружање услуга посетиоцима из сфере културног туризма. На подручју насеља нема категорисаних смештајних објеката.

На локалном нивоу нема интеграције туристичке понуде, као ни иницијативе за стварање сложенијих форми туристичког производа, који би у основи садржао понуду роба и услуга из сфере културног и археолошког туризма.

На ширем плану археолошко налазиште није адекватно и програмски укључено у туристичку понуду Београда и Србије.

Туристички производи

- Посете културним садржајима;
- Пословни туризам (MICE);
- Кратки (градски) одмори;
- Спорт и рекреација;
- Боравак у природи;
- Етно-гастрономија;
- Авантуристички туризам и
- Наутика и активности на води.

Концепт развоја – ЗОНЕ ТУРИСТИЧКОГ ИСКУСТВА

Комплекс Археолошки парк садржи девет специфичних искуствених зона:

- I. Археолошко налазиште
- II. Центар за посетиоце
- III. Научноистраживачки центар неолита
- IV. Архео парк
- V. Прихватни простор за посетиоце са паркингом
- VI. Приобаље Дунава - шеталиште, пристан и обалоутврда

- VII. Камп
- VIII. Зелени лабиринт
- IX. Неолитски адреналински парк Винчанска пешчара

Управљање токовима туриста и посетилаца

1. Проналажење праве локације *drop-off* и *pick-up* зоне за туристичке аутобусе, где ће се уредити простор и дозволити потребно задржавање аутобуса за потребе искрцавања и укрцавања гостију.
2. Уређење простора за дужи паркинг возила под надзором изван туристичких простора, са адекватном инфраструктурном подршком – електричним мини-превозом којима би се туристи превозили до дефинисаних туристичких тачака, организовано или индивидуално. За потребе индивидуалног кретања, потребно је омогућити најам бицикала, сегвеја и других електричних возила.
3. Организовање туристичких инфо пултова на идентификованим тачкама од интереса за туристе, како би се професионално организовао и прихват група и туристичко вођење од стране лиценцираних водича. На овај начин подстиче се адекватно туристичко искуство дестинације. Такође, подразумева се и уређење санитарних чворова, наткривених простора (заштита од кише, сунца) и сл.
4. Организовање туристичког центра за посетиоце (*visitor center*), као места детаљног упознавања са дестинацијом и простором, где се врше пројекције, увид у сталну поставку али и пласман локалних и аутентичних производа. На овај начин туристима се омогућује приступ аутентичним сувенирима са овог налазишта али и непосредни контакт са локалним произвођачима, након чега туристи могу одлучити и да их директно посете.
5. Решење које омогућује доступност свима, а посебно, теже покретним туристима (вертикални транспорт на узвишење где је локалитет), као и обилазак особама осетљивим на екстремне временске прилике (осетљивост на врућине, кишу, ветар на отвореном налазишту особа са високим притиском или кардио проблемима, којих је данас све више у структури посетилаца). И за све друге посетиоце, неопходна је адекватна сигнализација, прилагођена и особама са аудио и визуелним ограничењима, која ће посетиоце водити до тачака од интереса, што ће бити посебно елаборирано.

Активирање туристичких потентних локација на територији општине

На подручју општине Гроцка и у насељу Винча, постоји одређен број атрактивних локација које је могуће туристички валоризовати, али је претходно неопходно израдити концепт. Први корак је **проглашење туристичког простора и одређивање управљача тог простора**, а затим и дорада и ажурирање планске документације у сврху дефинисања сврхе неколико зона на подручју општине, а између осталих и дефинисање зона угоститељске и туристичко-рекреативне сврхе. Циљ је да се заштите идентификоване зоне од девастације (дивље депоније, на пример) и претеране урбанизованости, како се не би уништио потенцијал за туристификацију и како би се креирала одржива основа развоја туристичких садржаја.

Систем подстицаја – рурални смештај, приватни смештај, додатна понуда и кампинг

Концепт

Иницијатива за успостављање система подршке пресудна је за јачање конкурентности туристичког сектора на територији општине Гроцка и насеља Винча и укључује првенствено две компоненте:

1. Подстицање развоја смештајних капацитета у руралним деловима општине - типови смештаја који би били предмет система укључују агро-туризам, винске подруме са смештајем, сеоске куће за одмор, сеоске, дифузне и бутик гастро

хотеле, сеоска одмаралишта, етно села и одмаралишта итд. Посебан облик смештаја на обали реке (ушће Болечице) може бити марина, са потенцијалном функцијом зимовника и угоститељским капацитетом према важећем Правилнику који регулише минималне техничке услове за рад марина и наугичких објеката;

2. Подстицање конвертовања постојећих стамбених капацитета у смештајне капацитете у самом насељу Винча, посебно у близини обале, а који могу имати облик кућа за одмор, вила, апартмана, хостела или соба за издавање;
3. Стварање додатне туристичке понуде више или високе додате вредности - подршка намењена сеоским и урбаним газдинствима у циљу додатног обогаћивања и диверсификације понуде, у виду унапређења дегустационих сала, угоститељских објеката, изградње интерпретационих центара итд. и
4. Камп(инг) – у форми глампинга (гламурозног кампинга), намењен вишем образовном слоју посетилаца заинтересованих за доживљај живота у неолитским настамбама, опремљен већ постављеним стилизованим стамбеним јединицама али и местима за постављање шатора / кућица кампера који долазе у посету.

Просторни план дела Градске општине ГРОЦКА

Просторни план за део ГО Гроцка не обухвата подручје археолошког налазишта Бело брдо, међутим његова припадност административном подручју општини Гроцка и утицај који може имати на њен развој одредили су стратешка планска опредељења, циљеве и мере за спровођење Плана.

Планска концепција заштите, унапређења и развоја културног наслеђа, такође је заснована на принципима интегративне заштите и подразумева корелацију три кључна елемента - *очување, унапређење и коришћење културних добара* - као ефикасан механизам који ће створити претпоставке за трајну заштиту наслеђа и интегрисање у савремене развојне токове општине, као једини реалан пут ка његовом опстанку и рехабилитацији. Примарна заштита која се односи на *чување, одржавање и коришћење културних добара*, као и њихову *заштиту, конзервацију и обнову* – треба да се спроводи кроз мере које су дефинисане у складу са Законом о културним добрима и правилима урбанистичке заштите. Подразумева се претходна пажљива валоризација културних вредности и осмишљено интервенисање кроз урбанистичке планове, уз доследну примену услова и мера прописаних од стране надлежне службе заштите.

У оквиру развојне концепције за културно и градитељско наслеђе помиње се и локација етно-парка у близини археолошког налазишта Бело Брдо, који би у перспективи представљао едукативни и туристички репер.

Позитивни ефекти планских решења се огледају кроз могућност коришћење културног наслеђа у сврху јачања туристичке понуде за општину Гроцка и то:

- разноврсност и просторна дистрибуција културних добара пружају претпоставке за умрежавање и организовање локалних итинерера везаних за историјски развој насеља, формирање локалне културне мапе као специфичне туристичке понуде општине, оснивање локалних културних манифестација везаних за културно наслеђе;
- припадност општине метрополитенском подручју Београда омогућава појединачно или укупно интегрисање културних добара општине у културну туристичку понуду Београда (градски итинерери, смештајни капацитети у спрези културних добара и предеоних вредности подручја општине и сл.);
- национални и међународни ниво подразумева могућност интегрисања одређених културних добара Општине, пре свега локалитет Винча, у културно-туристичку понуду ширег региона (културне стазе на Дунаву, Винча - Лепенски Вир- Кладово - даље) и сл.;
- изузетна вредност и јединственост археолошког локалитета Бело Брдо у Винчи пружа могућност културног и научног повезивања овог подручја на националном и међународном нивоу, кроз активирање различитих облика деловања повременог или трајног карактера (научни скупови, симпозијуми, тематске међународне изложбе и сл). Уз унапређени ниво

заштите и музеолошке презентације локалитета, овакви облици би у потпунили научну промоцију и умрежавање локалитета у фондус националне, европске и светске баштине. Такође, могуће одвијање ових облика активности и изван самог локалитета Винча (коришћење постојећих просторних ресурса и објеката за организацију активности) подигло би ниво функционалног интегрисања територије општине у целини.

Као претње развоју у овом планском документу уочени су:

- изостанак организационе и програмске подршке Града, у чијој надлежности је старање о културном наслеђу на подручју Општине;
- изостанак финансијске подршке програмима и пројектима културне обнове;
- висок степен ризика од хазарда код некомпатибилних садржаја у окружењу (депонија и Институт за археолошки локалитет Винча); и
- неизвесност реализације стратешких решења по питању некомпатибилних садржаја (санација постојеће депоније; измештање привременог одлагалишта нуклеарног и опасног отпада из Института).

Планом се дефинишу општи услови заштите за сва утврђена добра и евидентирана добра. Непокретна културна добра и добра која уживају претходну заштиту не смеју се уништавати или оштетити, нити се без сагласности надлежне службе заштите, у складу са Законом о културним добрима, може мењати њихов изглед, својство или намена.

Непокретна културна добра, као вишеслојна историјска и културна баштина, чувају се и интегришу у савремени живот насеља, на начин техничке заштите, враћања у функцију, функционалног интегрисања са окружењем, сталном бригом и заштитом и презентацијом њихових споменичких својстава.

Слика 2: Детаљ Рефералне карте бр.3, Туризам и заштита простора

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ТУРИЗМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ЗА ПЕРИОД ОД 2016. ДО 2025. ГОДИНЕ

Стратегији развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године („Службени гласник РС”, број 98/16), којом је град Београд са гравитационом зоном препознат као једна од најзначајнијих туристичких дестинација Републике Србије коју треба развијати у оквиру туристичког простора Подунавља. Наглашен је значај приобаља Дунава као пола развоја и културно тематских рута као кључног туристичког производа од посебног значаја за развој туризма у оквиру туристичког простора Винча.

5. ПОСТОЈЕЋЕ СТАЊЕ

5.1. Постојећа планска документа (просторни и урбанистички планови)

- Просторни план подручја посебне намене археолошког налазишта Бело брдо ("Службени гласник РС", бр. 85/18).

- План генералне регулације грађевинског подручја седишта јединице локалне самоуправе – Целина XX, Општине Гроцка, Палилула, Звездара и Вождовац - (насеља Калуђерица, Лештане, Болеч, Винча и Ритопек) („Службени лист града Београда“, бр. 20/16, 97/16, 69/17 и 66/17) (у даљем тексту: ПГР Београда),
- План генералне регулације система зелених површина Београда („Службени лист града Београда“ бр. 110/19) и
- План детаљне регулације за примарне објекте Болечког канализационог система - I фаза, градске општине Вождовац, Звездара и Гроцка („Службени лист града Београда“, бр. 47/16).

Просторни план подручја посебне намене археолошког налазишта Бело брдо

Граница Измене и допуне Просторног плана обухвата део важећег Просторног плана подручја посебне намене археолошког налазишта Бело брдо ("Службени гласник РС", бр. 85/18).

У оквиру границе Измене и допуне Просторног плана, допуњује се саобраћајно и инфраструктурно решење и планира реорганизација археолошког налазишта у складу са иновираним потребама Републичког завода за заштиту споменика културе у циљу боље заштите и презентације локалитета изузетних културних вредности.

ПГР Београда

На подручју ове целине налазе се значајни локалитети ширег градског значаја. Међу њима је и археолошко налазиште "Бело брдо" у Винчи, од светског значаја, који је дефинисан као културно добро од изузетног значаја и трајно добро Београда. Комплекс локалитета, у даљој планској разради, треба дефинисати као научно-истраживачки и специфични културни центар, широког значаја, повезан са садржајима центра на обали Дунава. Могуће је постављање пристана за приступ пловила једног градског превоза и туристичких бродова, а на основу мера техничке заштите и сагласности Републичког завода за заштиту споменика културе и Завода за заштиту споменика културе града Београда, што је у складу са Изменама и допунама Просторног плана.

План генералне регулације система зелених површина Београда

Подручје измена предметног Плана највећим делом се налази у оквиру целине „зелене везе“ система зелених површина Београда, што значи да планиране зелене површине на предметном подручју, поред свих функција које треба да остваре, имају значајну улогу у повезивању осталих целина у јединствен систем. У ПГР СЗП Београда дефинисана су правила уређења и грађења за зелене површине различитих типова, као и у оквиру јавних и осталих намена, која треба примењивати приликом детаљне разраде.

План детаљне регулације за примарне објекте Болечког канализационог система - I фаза, градске општине Вождовац, Звездара и Гроцка

У оквиру границе Измене и допуне Просторног плана, задржава се успостављена регулација реке Болечице, док ће се планиране зелене површине и положај инфраструктурне стазе унутар регулације, у северном делу који гравитира планираном археолошком парку, ускладити са конкурсним решењима, уколико иста то захтевају.

Границе наведених важећих просторних и урбанистичких планова и донетих Одлука су саставни део документације овог Елабората.

Остала документација од утицаја на предметни простор:

- План места за постављање плутајућих објеката на водном земљишту на територији града Београда („Службени лист града Београда“ бр. 37/21, Измена и допуна бр. 94/21)
- Међународни урбанистичко-архитектонски конкурс за идејно решење простора Комплекса Археолошког парка Бело брдо у Винчи са објектима Центра за посетиоце и Научноистраживачким центром неолита расписан од Републичког завода за заштиту споменика културе у сарадњи са Удружењем архитеката Србије, дана 29.03.2022. године.

5.2. Постојеће коришћење земљишта

Површине јавних намена су:

- археолошко налазиште,
- површине за објекте и комплексе јавних служби,
- водне површине,
- саобраћајне површине
- површине за инфраструктурне објекте и комплексе

Површине осталих намена су:

- површине за становање,
- површине за комерцијалне садржаје,
- површине за привредне зоне,
- пољопривредне површине,
- зелене површине.

Постојећи начин коришћења земљишта приказан је на графичком прилогу бр.2: "Постојеће коришћење земљишта" Р 1:2500

Археолошко налазиште

Бело брдо је археолошко налазиште изузетне археолошке вредности и једно је од првих локација у Србији где су почетком XX века почела систематска научна археолошка истраживања. Позиционирано је југоисточно од Београда, на десној обали Дунава, у насељу Винча. Чине га археолошки остаци једног од највећих и свакако најдуговечнијег неолитског насеља у Србији и представља један од најзначајнијих неолитских локалитета, експонената Винчанске културе, у Европи. Име Бело брдо добило је по светлој боји лесне терасе на којој се налази. На археолошком локалитету налази се групација привремених објеката од дрвета некада коришћени за боравак чланова екипа приликом ископавања и као радне просторије, које се данас због дотрајалости користе за чување узорака земље за флотацију и даље анализе. Један од њих је упдобљен и у функцији је изложбеног простора Музеја града Београда површине око 100 m². Тренутно се археолошком налазишту приступа искључиво са стране обале улицом Николе Пашића.

Слика 3, 4 и 5: Археолошко налазиште Бело брдо

Површине за објекте и комплексе јавних служби

На раскрсници улица Професора Васића и Николе Пашића, на најатрактивнијој локацији која уводи посетиоце у простор локалитета на катастарским парцелама 2070/1 и 2070/4 КО Винча налази се објекат Старе основне школе која није у функцији од изградње нове зграде основне школе. Поред старе школе налази се и засебан објекат тренутно прилагођен функцији Поште.

Слика 6 и 7: Објекат старе школе и Поште

Водне површине

Заштита археолошког налазишта Бело брдо у Винчи од реке Дунав обезбеђена је делимично формираном обалоутврдом изграђеном '80 тих година у дужини од око 260 m са котом круне насипа од 74 mпv, у оквиру које је изграђено пристаниште. Узводно од обалоутврде, у дужини од око 200 m, урађена је заштита обале до коте 72 mпv, ова зона је без посебног уређења активирана и у њој су евидентирани објекти делом на обали, делом изнад воде (сојенице) и тренутно у функцији угоститељства и кућа за одмор.

Слика 8. Изграђена обалоутврда испред локалитета са пристаништем

На територији обухваћеној границом Плана налази се део реке Болечице која се улива у реку Дунав. Корито није регулисано.

Слика 9. Нерегулисано корито реке Болечице

Површине за становање

У насељу Винча заступљена је породична стамбена изградња. Објекти су углавном слободностојећи, спратности од П до П+1+Пк. Породичне куће су претежно доброг бонитета, повучене у односу на регулацију улице са припадајућим предбаштама. Део блокова уз главну улицу ка археолошком локалитету има веће учешће комерцијалних делатности у контексту постојеће типологије становања. Укупна површина за становање захвата простор у површини од око 14,39 ха.

Слика 10 и 11: Објекти стамбене намене

Површине за комерцијалне садржаје

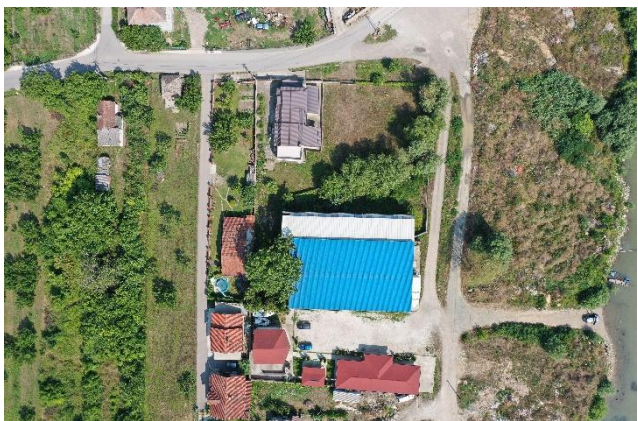
У непосредној близини археолошког локалитета, уз улицу Николе Пашића, на к.п. 2046/2 и 3 КО Винча, налази се комерцијални објект намењен угоститељству – ресторан „Да Винчи“ спратности П+1+Пк. Објект је доброг бонитета.

Слика 12 и 13: Угоститељски објект – ресторан „Да Винчи“

Површине за привредне зоне

На самој обали Дунава, поред приступног пута ка археолошком локалитету, налазе се објекти у функцији привредних делатности од којих су неки ван функције. У оквиру ових површина објекти су спратности од П до П+2. Укупна површина привредне зоне захвата простор у површини од око 0,71 ха.

Слика 14 и 15. Привредни објекти

Пољопривредне површине

Пољопривредно земљиште је екстензивног карактера, заступљено углавном окућничком пољопривредом и појединачним воћњацима, њивама, ливадама и слично.

Зелене површине

На предметном подручју нема јавних зелених површина и шума. Озелењене просторе чине природна вегетација дрвенастих и жбунастих врста дуж обала реке Болечице и делова обале Дунава и утрине, тј. природна вегетација различитог стадијума сукцесије на некадашњим обрадивим површинама (приказано на графичком прилогу 2 – Постојеће коришћење земљишта), као и мозаично распоређене зелене површине у оквиру окућница.

Саобраћајне површине

Границом Плана су обухваћене постојеће улице примарне и секундарне мреже. Улица Професора Васића је улица примарне мреже и према рангу је улица II реда. Остале саобраћајнице унутар границе Плана су део секундарне уличне мреже. Улична мрежа изведена је са коловозом недовољне ширине и већином без тротоара.

Планско подручје има релативно повољан саобраћајно-географски положај и налази се на десној обали Дунава у насељу Винча. Из правца Београда до предметног подручја могуће је индиректно приступити преко Смедеревског пута.

У функцији јавног градског превоза путника унутар границе Плана саобраћа више аутобуских линија чије се трасе пружају улицом Професора Васића. Аутобуске линије повезују насеље Винча са Београдом. Унутар границе Плана постоје аутобуска стајалишта.

Унутар границе Плана паркирање возила се обавља у оквиру припадајућих парцела, као и на уличном фронту. Паркирање возила посетиоца археолошког налазишта се одвија унутар археолошког налазишта на паркинг површини која се налази уз обалу реке Дунав.

Кретање пешака је отежано услед како због недостатка тротоара, тако и због изведених тротоара недовољне ширине. Бицикличке комуникације не постоје и кретање бициклиста се реализује на коловозу.

Дунав је међународна река (међународни пловни пут Е80) која пролази кроз више земаља од запада према истоку и повезује земље Балканског полуострва како међусобно, тако и са остатком Европе. Као једини паневропски водни коридор (коридор VII), представља један од најважнијих европских пловних путева.

У оквиру границе Плана налази се понтон за мање туристичке бродове и излетничке чамце прилагођен за пријем и отпрему путника у систему унутрашњег саобраћаја. Постојећи понтон, позициониран у приобалном појасу, у зони археолошког налазишта (први степен заштите), који је са обалом повезан приступним мостом.

Унутар границе Плана постоји скелско место преласка "Винча" преко које се организује скелски превоз воћара и ратара из Ритопека и Винче до Старчева. Градска општина Гроцка је успоставила скелски превоз, у сарадњи са ЈП „Пијаце и Зеленило Гроцка“, који управљају скелом. Скелом се превозе путници, бициклисти, возила, пољопривредне машине (трактори и др.) и пратећа опрема. У случају високог водостаја, скелски превоз не ради.

Површине за инфраструктурне објекте и комплексе

Водоводна мрежа и објекти

По свом висинском положају територија обухваћена границом Измене и допуне Просторног плана припада првој висинској зони водоснабдевања града Београда. Насеље Винча има свој водоводни систем са водозахватом воде из реке Дунав и постројењем за припрему воде (ван границе) који је повезан са београдским водоводним системом.

У оквиру постојећих улица постоји делимично изграђена водоводна мрежа.

Канализациона мрежа и објекти

На територији Измене и допуне Просторног плана нема изграђене градске мреже атмосферске и фекалне канализације.

Електроенергетска мрежа и објекти

У непосредној близини обухвата Просторног плана налазе се трасе далековода:

- 440 kV бр. 451/2 ТС "Београд 20" - ТС "Панчево 2";
- 220 kV бр. 253/ ТС "Београд 8" - ТС "ХИП 2";
- 110kV бр. 131/2 ТС "Београд 33" - РП "Панчево 1";
- 110kV бр. 141 ТС "Београд 3" - РП "Панчево 1".

Напајање планског подручја електричном енергијом оријентисано је на ТС 35/10kV "Винча".

За потребе напајања постојећих потрошача електричном енергијом, изграђене су ТС 10/0,4 kV са одговарајућом мрежом водова 10 kV и 1 kV, као и инсталацијама јавног осветљења (ЈО). Постојеће трафостанице ТС 10/0,4 kV су изграђене као стубне трафостанице регистарских бројева: Б-1325, Б-1459 и Б-1649.

Мрежа постојећих електроенергетских водова изграђена је подземно и надземно.

Телекомуникациона мрежа и објекти

Предметно подручје припада кабловском подручју аутоматске телефонске централе (АТЦ) "Винча". Приступна телекомуникациона (ТК) мрежа изведена је кабловима постављеним надземно, слободно у земљу или у ТК канализацију, а претплатници су преко спољашњих односно унутрашњих извода повезани са дистрибутивном мрежом.

Топловодна мрежа и објекти

На планском подручју не постоји изведена топоводна мрежа и постројења.

Гасоводна мрежа и објекти

На планском подручју не постоји изведена гасоводна мрежа са постројењима.

Потребе за грејањем, кувањем, припремом топле воде и у сврхе мањих технолошких процеса постојећи потрошачи задовољавају користећи индивидуалне изворе енергије (биомаса, електрична енергија, пећи и котлови на течно и чврсто гориво и др.).

5.3. Стање животне средине

Стање животне средине на посматраном подручју је одређено природним карактеристикама, антропогеним чиниоцима и утицајима који потичу од намена које су присутне.

Квалитет животне средине се приказује на основу података о емисији загађујућих материја (ваздух, вода, земљиште и остала мерења) и нивоа комуналне буке, односно мониторинга који се обавља на нивоу града.

Извори загађења ваздуха резултат су углавном људских активности и могу се сврстати у следеће групе:

- стационарни (извори загађења у руралним подручјима везаним за пољопривредне активности, рударство и каменоломе, извори загађења везани за индустрију, извори загађења у комуналним срединама)
- покретни (возила са унутрашњим сагоревањем, лака, тешка возила, дизел)
- извори загађења из затвореног простора.

На подручју територије плана, није успостављен мониторинг квалитета чинилаца животне средине (ваздух, вода, земљиште), осим праћења квалитета површинских вода.

Евентуална загађења ваздуха на планском подручју могу бити пореклом од саобраћаја, интензивне пољопривредне производње и индивидуалних ложишта у зимском периоду године. У границама плана значајнији извор буке је саобраћај. Потенцијални загађивачи ваздуха и осталих чиноца животне средине, с обзиром на намене у непосредном окружењу, су депонија комуналног отпада "Винча" и Институт нуклеарних наука "Винча".

Програмом контроле квалитета површинских вода на територији Београда врше се испитивања која обухватају опште физичко-хемијске и микробиолошке параметре за одређивање класе квалитета површинских вода према Уредби о граничним вредностима загађујућих материја у површинским и подземним водама и седименту и роковима за њихово достизање („Сл. гласник РС“, бр. 50/2012), а на основу којих може да се изврши и процена еколошког статуса или потенцијала водотока обухваћених мониторингом према Правилнику о параметрима еколошког и хемијског статуса површинских вода и параметрима хемијског и квантитативног статуса подземних вода („Сл. гласник РС“, бр. 74/2011). Такође се врши и анализа приоритетних и приоритетних хазардних супстанци према Уредби о граничним вредностима приоритетних и приоритетних хазардних супстанци које загађују површинске воде и роковима за њихово достизање („Сл. гласник РС“, бр. 24/2014).

На планском подручју присутне су реке Дунав и Болечица, и за њих ће бити приказан мониторинг квалитета површинских вода за 2021. годину.

Мониторинг квалитета воде реке Дунав обавља се на локалитетима Батајница и Винча. На основу анализираних параметара на локалитету Винча, квалитет воде реке Дунава је одговарао III класи у 3 случаја, IV класи квалитета у 15 случаја и V класи квалитета површинских вода у 2 случаја.

У узорцима седимента са локалитета Винча, утврђено је само присуство никла чија концентрација у већини случајева није прекорачила максимално дозвољену концентрацију у складу са уредбом.

Квалитет воде реке Болечице узоркује се са локалитета мост на Смедеревском путу. На основу испитаних параметара квалитет воде анализираних узорка је одговарао V класи квалитета површинских вода у сва три узорка. У испитаном узорку седимента концентрације никла и цинка су прекорачиле максимално дозвољену вредност, а концентрација бакра је прекорачила ремедијациону вредност.

За предметни план донета је Одлука о изради стратешке процене утицаја Измена и допуна Просторног плана подручја посебне намене археолошког налазишта Бело брдо на животну средину („Службени гласник РС“, број 41/22), у оквиру које ће бити процењени утицаји планских садржаја и решења на чиниоце животне средине и у складу са тим дате мере и услови заштите животне средине као саставни и обавезујући део плана.

5.4. Инжењерскогеолошки услови

Морфолошки посматрано, терен ширег простора око Археолошког налазишта представља прву речну терасу реке Болечице и генерално је благог нагиба ка Болечици. Доминантни морфолошки облик на предметној локацији је вертикални одсек висине 5-10 m који је некада чинио саму обалу Дунава. Вертикални одсек је делимично формиран и при археолошким откопавањима.

Према постојећој документацији геолошку грађу шире зоне предметне локације чине седименти квартарне и неогене старости. Квартарни седименти су заступљени у површинским деловима терена где су присутне холоценске и плеистоценске творевине. Холоценски седименти су представљени у алувијалним наносима у фацији мртваја, поводња и корита, на падини "првом" речном терасом и делувијалним седиментима. Плеистоценске творевине чине седименти "друге" речне терасе. Од терцијарних творевина на ширем простору предметне локације откривени су седименти миоцена - сармата који је представљен песковима, лапорима, глиновитим лапорцима, пешчарима, шљунковима, конгломератима,

органогеним кречњацима. Истражним бушењем у зони налазишта је утврђено да је дебљина Археолошког слоја од 6.4-7.8 m. Истражним радовима је утврђено да је ниво подземне воде у време осматрања у зони кеја (нижег платоа) био на дубини 3.7-3.9 m у односу на садашњу површину терена, на коти 71.0мнв. На вишем платоу, у зони Археолошког налазишта, ниво подземне воде је утврђен на дубини 9.2-10.2 m од површине терена, на коти 77.6мнв-74.0мнв.

Према инжењерскогеолошкој рејонизацији дефинисаној за потребе ПГР Београда истражни простор припада Региону А који обухвата побрђа између Саве и Дунава, односно инжењерскогеолошким рејонима **IIA2, IIA3, IIIA4 и IVA5**.

II Условно повољни терени:

РЕЈОН IIA2 - условно повољан терен за урбанизацију захвата . Инжењерскогеолошка својства ових терена условљавају извесна ограничења при урбанизацији простора.

Обухвата терене блажег и релативно уједначеног нагиба 5 - 10°, локално до 15°. Површина терена покривена је квартарним наслагама као што су лесолики делувијум, делувијалне прашинасто-песковите глине као и прашинасто-песковити седименти речних тераса. Подину квартарним седиментима чини миоценски лапоровито-песковити комплекс. Ниво подземне воде осматран на долинским странама налази се на дубини од 4-7 m.

У природним условима терени рејона IIA2 су стабилни. Оцењени су као условно повољни за урбанизацију уз уважавање одређених услова и препорука.

РЕЈОН IIA3 – условно повољан терен за урбанизацију. Инжењерскогеолошка својства ових терена условљавају извесна ограничења при урбанизацији простора. Инжењерскогеолошки услови захтевеју примену одређених геотехничких мелиоративних мера, као што су регулисање водотока, насипање, израда дренажних система, разних врста побољшања тла, избор адекватног начина фундирања.

Овом рејону припада алувијон Болечице. Површински делови терена су изграђени од алувијално-пролувијалних седимената представљених претежно прашинасто-песковитим седиментима са ређим прослојцима и сочивима муља, местимично са нагомилањима шљунковите фракције, који леже преко седимената сарматске старости. Ниво подземне воде се налази на дубини мањој од 2 m.

III Неповољни терени:

РЕЈОН IIIA4 – неповољан терен за урбанизацију. Инжењерскогеолошке карактеристике ових терена у природним условима су ограничавајући фактор. Овим рејоном обухваћена су евидентирана умирена клизишта и потенцијално нестабилне падине које су у стању граничне равнотеже у природним условима. Нагиб ових терена је 5-10°, локално и већи. Изграђени су од површинског квартарног покривача. Подину квартарним седиментима чини миоценски комплекс. Ниво подземне воде је на дубини од 2 до 7 m.

IV Изразито неповољни терени:

РЕЈОН IVA5 обухвата изразито неповољне терене за урбанизацију. Инжењерскогеолошке карактеристике ових терена у природним условима су изразито ограничавајући фактор. Овај рејон обухвата терене са појавом активних клизишта. Основу терена чини миоценски комплекс, преко којег су исталожени квартарни делувијални и савремени седименти. Клижењем су захваћени квартарни покривач и зона физичко-хемијске измене лапоровито-глиновитог комплекса, као и део археолошког налазишта. Процењена или утврђена дубина клизања је од 5 до преко 10 m, а у зависности од степена деградације и дубине физичко-хемијске измене стенске масе у подлози. Нивои подземне воде се налазе на различитим дубинама, често од површине терена, када воде из колувијалне масе дифузно истичу образујући забарења, па локално до дубине од 6-7 m. Различити нивои подземних вода указују на појаву „лутајућих вода“ чије је кретање кроз клизну масу условљено степена издељености, испуцалости и растреситости стенских маса.

Препорука је, да се највећи делови простора у оквиру овог рејона користе као обрадиве, зелене и рекреативне површине са одржавањем заштитног - санационог зеленила уз примену одређених санационих мера. Уколико делови терена овог рејона морају бити укључени за

урбанизацију неопходно је кроз посебан процес истраживања и пројектовања ближе сагледати техно-економске услове изградње објеката. За реализацију објеката како високоградње тако и свих линијских објеката, саобраћајница и инфраструктурне мреже треба рачунати на обимне и сложене санационе мере. Сва засецања терена могу изазвати реактивирање и додатно интензивирање клизишта. Применом одговарајућих мера заштите падина, насипањем терена, изградом дренажа, прихватањем земљаних притисака потпорним конструкцијама, дијафрагмама и шиповима, могуће је извести санацију клизишта и тек након тога простор користити за урбанизацију. Могућа је изградња објеката мањег значаја уз брижљиву анализу уређења терена и планирања свих земљаних радова при изградњи. Свако планирање и изградња у овом рејону изискује изузетно детаљна и пажљива испитивања терена уз, по могућству, избегавања најкритичнијих зона за даљу урбанизацију.

Процесима активног клизања захваћена је и локација Археолошког налазишта "Бело брдо". Предметно клизиште је, према информацијама староседелаца, настало још пре Другог светског рата. У том периоду Дунав је имао директно разарачко дејство на предметну локацију. За формирање овог клизишта најважнију улогу је имао процес речне ерозије и суфозија, као и антропогени утицај. У садашњим условима клизиште има све морфолошке елементе клизишта осим ножице која је еродована и сада је завршетак клизишта у виду вертикалног одсека као и остали део предметне локације.

У даљој фази планирања неопходно је урадити детаљна геолошка истраживања а све у складу са Законом о рударству и геолошким истраживањима („Службени гласник РС“ бр. 101/15, 95/18 и 40/21).

6. ЗАШТИТА, ПОТЕНЦИЈАЛИ ПРОСТОРА И ОСНОВНА ОГРАНИЧЕЊА ИЗГРАДЊЕ

6.1. Заштита природе

Река Дунав са приобаљем је еколошки коридор од националног и међународног значаја (Уредба о еколошкој мрежи, „Службени Гласник РС“, бр. 102/10), јер повезује еколошки значајна подручја на простору Републике Србије, као и еколошке мреже суседних земаља.

Природне вредности представљају и природна вегетација дрвенастих и жбунастих врста дуж обале реке Болечице, мозаично распоређене уређене зелене површине у оквиру окућница, појединачна/групације стабала, као и утрине са природном вегетацијом различитог стадијума сукцесије, због чега је планирано њихово очување и унапређење у контексту планираног решења.

Планирано је очување приобалне вегетације и њено превођење у виши узгојни облик (шуму), као природног коридора значајног за кретање врста фауне, односно очување биодиверзитета. Такође, планирано је очување појединачних стабла, групе стабала, остатака шума, приобалне вегетације, водотокова, живица и међа, као и подизање нових елемената зелене инфраструктуре, у циљу формирања еколошке мреже на локалном нивоу која треба има значајну улогу у очувању биодиверзитета.

Заштита предела подразумева планирање и спровођење свеобухватних мера којима се спречавају нежељене промене, деградација или деструкција природних, природи блиских или створених предела, а са циљем да се сачувају и одрже значајна обележја и карактер предела, њихова разноврсност, јединственост и естетска вредност и омогући трајна способност коришћења природних вредности за добробит становништва.

6.2. Заштита културног наслеђа

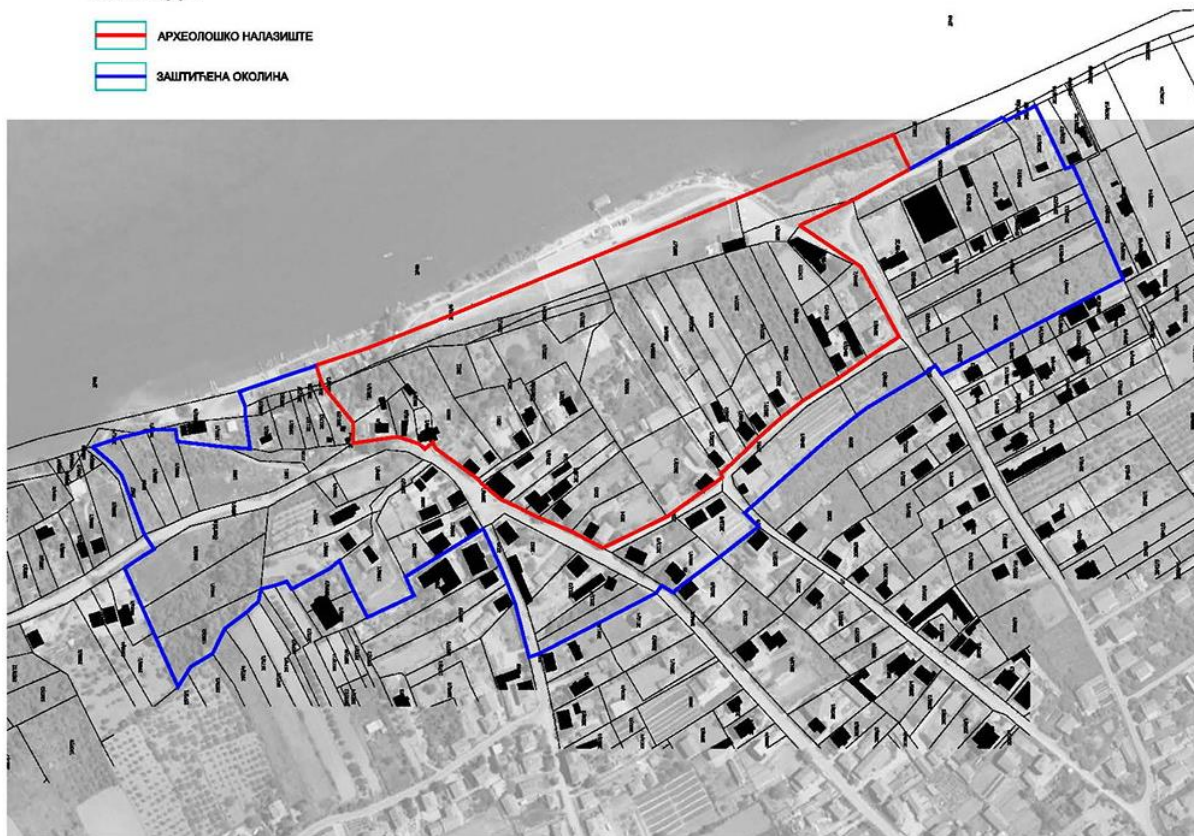
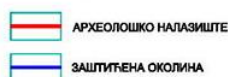
Бело брдо Винча – културно добро од изузетног значаја

Правни статус археолошког налазишта

Археолошко налазиште Бело брдо у Винчи је непокретно културно добро националног и међународног значаја, ужива статус културног добра од изузетног значаја за Републику Србију. Заштита археолошког налазишта дефинисана је:

- Решењем бр. 341/50 од 30. марта 1950., Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе НРС, којим ставља Археолошко налазиште „Бело брдо” у Винчи, у укупној површини од 5 хектара, под заштиту државе.
- Решењем Завода за заштиту споменика културе града Београда број 653/5 од 10. новембра 1965., замењује претходно Решење из 1950. (заштита се дефинише обухватом следећих катастарских парцела: 2023/3, 2025, 2023/1, 2022, 2021, 2024, 2026/4, 2026/5, 2026/6, 2027/2, 2028/28 и 2028/16.);
- Одлуком о утврђивању непокретних културних добара од изузетног и од великог значаја („Службени гласник СРС”, бр. 14/79 и 30/89), одлуке су донете у домену категоризације археолошког налазишта; и
- Одлуком о утврђивању локалитета Бело брдо у Винчи за археолошко налазиште („Службени гласник РС”, број 71/09). Овом одлуком проширена је зона заштите и заштићене околине археолошког налазишта. Утврђено је археолошко налазиште на површини од 11,77 хектара, која се простире уз десну обалу Дунава и залази у унутрашњост насељеног дела према западу.

ЛЕГЕНДА

Слика 16: Границе археолошког налазишта Бело брдо и његове заштићене околине на основу Одлуке из 2009.год.

Иницијатива да се археолошко налазиште уреди, да се утврди општи интерес и започне образовање археолошког парка покренута је 1980. године. Решењем бр. 463 од 15.12.1980. Скупштина општине Гроцка је утврдила општи интерес изградње Археолошког парка на катастарским парцелама: 2023/2, 2023/3, 2026/4, 2026/5, 2026/6, 2027/2, 2027/4, 2047/2, 2048/1, 2048/2 и делу катастарске парцеле 2025.

Археолошко налазиште Бело брдо у Винчи заштићено је осим правном и планском регулативом. Просторни план подручја посебне намене археолошког налазишта Бело брдо,

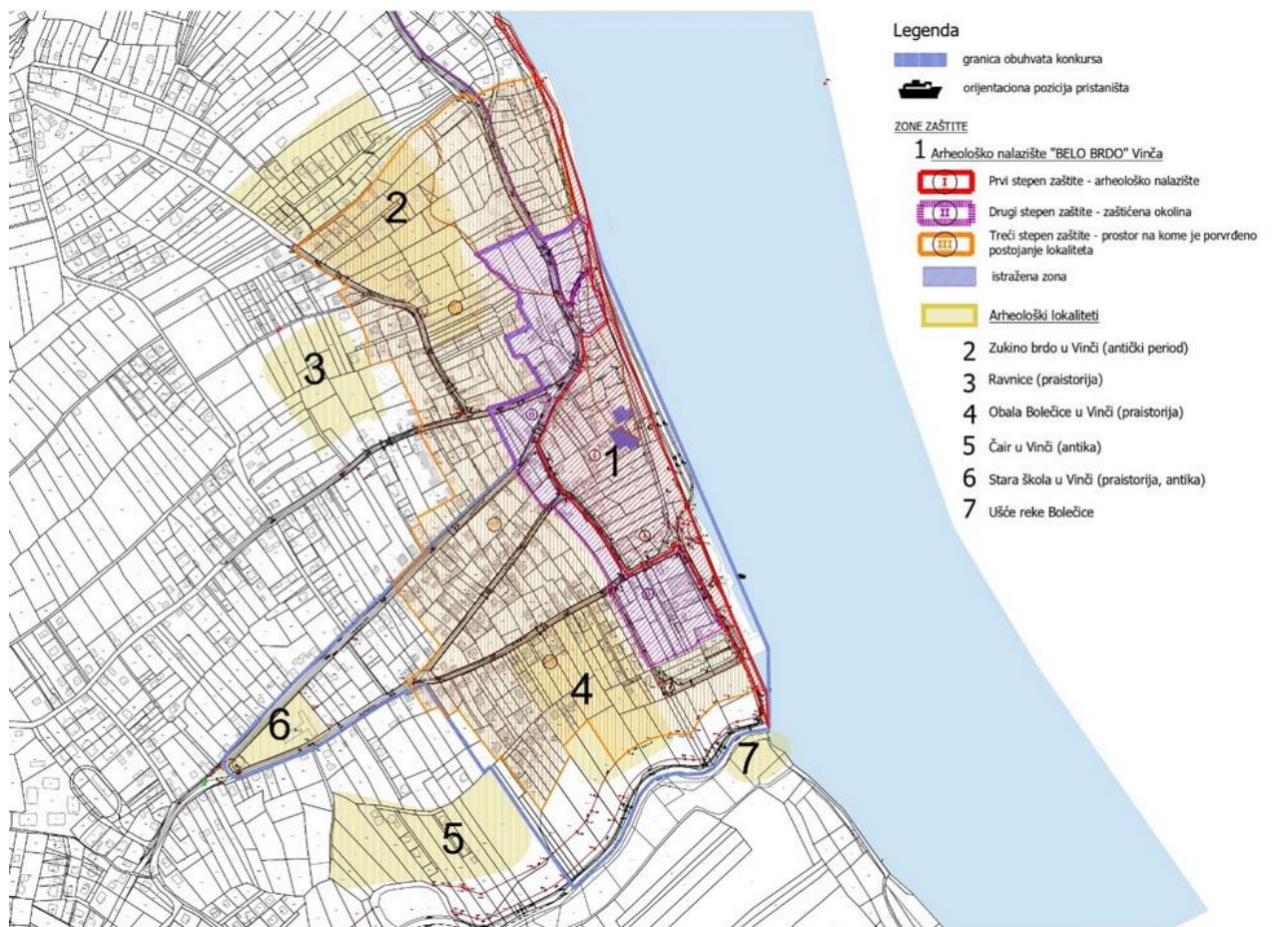
„Службени гласник РС“, бр. 85/2018, донет је у циљу очувања, заштите и унапређења коришћења археолошког налазишта Бело брдо, културног добра од изузетног значаја за Републику Србију.

Музеј града Београда који управља делом археолошког налазишта (катастарским парцелама у државном власништву), носилац је археолошких ископавања и истраживања, чува покретне налазе и промовише резултате кроз стручна вођења и изложбе. Научно и стручно управљање археолошким налазиштем организовано је и кроз комисије и одборе централних институција културе и науке Републике Србије - Министарства културе и информисања и Српске академије науке и уметности.

Просторним планом подручја посебне намене археолошког налазишта Бело брдо, сходно донетим решењима и одлукама, дефинисане су три зоне заштите налазишта према степену заштите налазишта:

1. археолошко налазиште – I степен заштите,
2. заштићена околина археолошког налазишта – II степен заштите,
3. простор на коме је потврђено постојање налазишта – III степен заштите.

Граница Измене плана обухвата I, II и део III степена заштите.

Слика 17: Зоне заштите археолошког налазишта са приказом потенцијалних позиција археолошких локалитета у непосредном окружењу

Историјски развој и обухват подручја археолошког налазишта Бело брдо

Простор подручја данашњег насеља Винча уз реку Дунав, представља изванредно географско окружење где се живи у континуитету готово 7000 година. Материјални трагови насељавања су прецизно датирани од периода праисторије, антике, средњег века и почетка 19. века када су се формирала села Винча, Ритопек, Гроцка и Брестовик и од тада развијала до данас. На обали Дунава налазило се средњовековно гробље на којем се сахрањивање обављало од 8. до 15. века, међутим, остаци насеља из овог периода, нису поуздано

детектовани. Очигледно да је у новом таласу насељавања у 19. веку савремено насеље поништило положај ранијег средњовековног насеља.

Сама локација у тренутку формирања насеља представљала је својеврсни оптимални избор где је било доступно богатство које пружају Дунав са својом плавном површином, подавалска брда, долина Болечице која води до саме Авале и њеног рудног блага. Близина неколико ушћа великих река најбитнијих европских речних коридора (дунавског, тиског, моравско-вардарског и савског), који су пре изградње модерних саобраћајних система омогућивали транспорт људи и робе, позиционира Винчу као својеврсни терминал и битно чвориште европског континента.

У атарима насеља Винча и суседних насеља (Велико Село на северу и Ритопека и Гроцке на југу) обављена је детаљна проспекција терена. Утврђено је постојање око 40 археолошких локалитета који су усмерени ка Дунаву или су у непосредној близини обале. На територији атара насеља Винча евидентирано је 18 локалитета из периода праисторије, антике и средњег века. Ниједан од ових локалитета није археолошки истраживан. Поједини локалитети као што су Зукино брдо, Равнице, Обала Болечице, Чаир и Школа, налазе се у границама зоне подручја Плана.

Најзначајније културно добро у насељу Винча представља епонимно археолошко налазиште Винча - Бело брдо, које се налази на крајњем североисточном делу насеља, на самој обали Дунава, потпуно окружено окућницама са мањим стамбеним и економским објектима. На овом месту, на десној обали Дунава, формирао се културни слој дебљине око 10 m, у ком се крију остаци материјалне културе од раног неолита (5800. година старе ере) до савремене епохе. Реч је о изузетно значајном локалитету за истраживање и проучавање неолитског периода на Балкану.

Непосредно уз Винчу и археолошко налазиште, протежу се и дефинишу три међународне културне стазе: праисторијска, римска и отоманска.

Периодизација истраживања

Археолошка ископавања која се спроведе на подручју Винче од 1908. године до данашњих дана представљају кључну културолошку компоненту у сагледавању и вредновању археолошког налазишта Бело брдо.

Истраживања археолошког налазишта Бело брдо у Винчи могу се разврстати у четири основна периода:

1. Ископавања у периоду од 1908. до 1938. године које је изводио професор Милоје М.Васић;
2. Ископавања под руководством археолога проф. Николе Тасића (1978 -1981); Од 1982. ископавања су настављена под руководством академика Милутина Гарашанина и академика Драгослава Срејовића;
3. Ископавања започета 1998. године под руководством археолога др Ненада Тасића, која одликује савремени, интердисциплинарни приступ. *Публикација: Винча – праисторијска метропола: истраживања 1908-2008, Филозофски факултет Универзитета у Београду, Београд 2008. и*
4. Ископавања која су почела 2011, а интензивирани су од 2019. године до данашњих дана, такође под руководством проф. др Ненада Тасића

У свакој од ових фаза прикупљена је велика количина материјалних и нематеријалних података који сведоче о значају и монументалности археолошког налазишта.

Крајем 19. века Винча код Београда се први пут помиње као праисторијско насеље. Јован Жујовић, први школовани српски геолог, који је у Винчи нашао кремене ножеве и окресине, на састанку Српског геолошког друштва 1893. године скренуо је пажњу стручњака и учених људи на то налазиште. Налазиште у Винчи, међутим, нераскидиво је повезано са именом његовог првог истраживача, професора Милоја М. Васића, археолога и кустоса Народног музеја у Београду. Од 1906. године он је указивао на чињеницу да је налазиште у Винчи угрожено с обзиром на то да се део локалитета налази испод кућа које су изграђене крајем 18. или почетком 19. века, и зато што за време трајања велике воде Дунав руши ово налазиште.

Слика 18: Археолошка истраживања 1911.¹

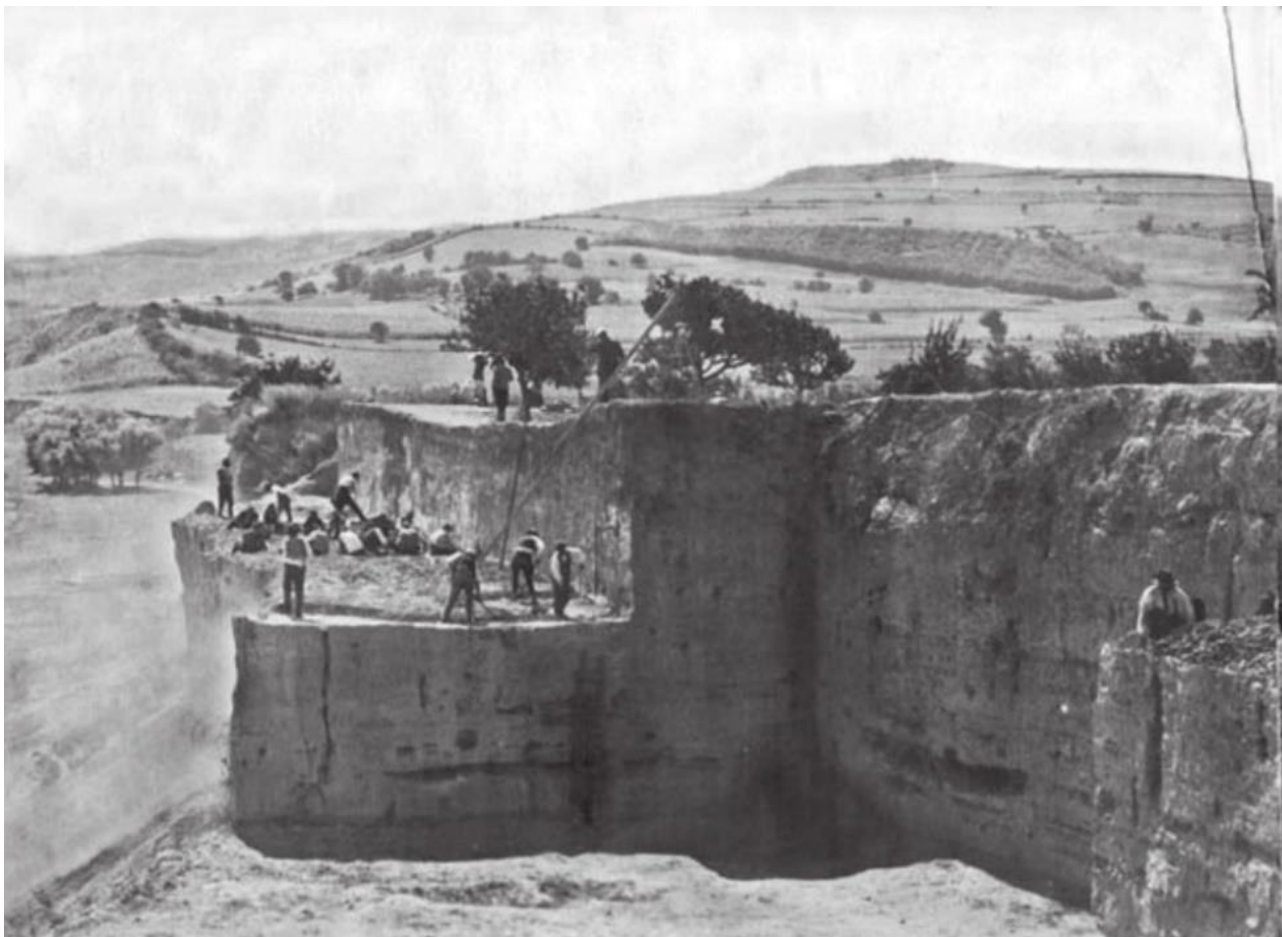
Слика 19: Археолошка истраживања 1913.²

За европску и светску археологију значајна је 1908. година, када је проф. Милоје Васић, добивши прва средства од државе Србије, започео ископавања у Винчи. Документација са тих истраживања није сачувана, а публиковани извештај 1910. године, указује да је на закупљеној парцели, димензија 40 x 5 м, проф. Милоје Васић испитао културни слој дебљине 7 м. Тада је ступио у контакт са Фјодором Успенским, академиком Руске академије наука, оснивачем и директором Руског археолошког института у Цариграду, од којег је добио средства за наставак истраживања и закуп земљишта. На простору од 1200 м², који се надовезивао на ископ из 1908. године, с прекидима је радио од 1911. до 1931. године.

У међувремену контакт и пријатељство са енглеским брачним паром Алеком и Кетрин Браун, који су неко време боравили и радили у Београду, представљало је прекретницу у истраживањима Винче. У лето 1929. године, у лондонском Тајмсу објављен је оглас сер Чарлса Хајда, богатог власника новинске куће из Бирмингена, у коме нуди средства за ископавање старина. У жељи да помогне проф. Милоју Васићу, Кетрин Браун је започела преписку са Хајдом. Резултат је био споразум Хајда, Васића и Владе Србије, којим се Хајдовим средствима оснива Археолошка збирка Семинара за археологију, финансирају ископавања у Винчи истог лета и закупљује површина за будућа ископавања.

¹ извор: Винча – праисторијска метропола: истраживања 1908-2008, Филозофски факултет Универзитета у Београду, Београд 2008. (1908 2008 vinca a prehistoric metropol 1908 2008 research by Lacisasmuta - Issuu)

²исто

Слика 20: Ископавања обављена у периоду 1933.³

Према договору одређени број налаза из Винче је уступљен сер Чарлсу Хајду, односно музејима у Британији. Донације сер Чарлса Хајда омогућиле су ископавања 1929–1931. године, и то на земљишту закупљеном 1911. године, а затим је закупљена нова површина, на којој су ископавања обављена 1933–1934. године. Проф. Милоје Васић је резултате својих истраживања публиковао у четири тома Праисторијске Винче, од којих је први објављен 1932. године. До 1936. године објављена су и остала три тома овог капиталног дела.

Циљ обновљених ископавања 1978. године у Винчи, под руководством професора др Николе Тасића археолога, био је испитивање културног слоја у широком ископу, чиме су добијени потпунији подаци о стратиграфији налазишта и нарочито постојању и карактеру пост-неолитских хоризоната. Од 1982. године руководилац истраживања постао је академик Милутин Гарашанин, археолог, а нешто касније и академик Драгослав Срејовић, археолог. Истраживања су обављана на новој површини, Сектор II, која се надовезује на централни део локалитета који је ископан до 1934. године. До 1983. године, на Сектору II отворена је површина од 1170 м². Систематским истраживањима од 1978. до 1983. године обухваћен је велики део средњовековне некрополе на којој је сахрањивање обављано од 8. до 15. века, а откривено је 713 гробова. Истраживања 1978–1986. обухватала су слојеве који су настали после краја неолитске епохе, са остацима насеља енеолитске баденске културе. Откривен је већи број јама, енеолитског и бронзанодопског периода као и неколико огњишта, а остаци подног лепа показују да је можда било и надземних објеката. Обављено је и ревизионо ископавање дела профила који је чинио јужну границу Васићевих истраживања. Ископавања 1978–1981. године дала су прецизне податке о слојевима у том делу налазишта. Овај профил направљен је управо на месту са највећом дебљином културног слоја. Нова етапа у истраживању археолошког налазишта Бело брдо донела је промену методологије ископавања и примену система целина (стратиграфских јединица). Руководилац

³ извор: Винча – праисторијска метропола: истраживања 1908-2008, Филозофски факултет Универзитета у Београду Београд 2008.

ових истраживања од 1998. године био је Ненад Тасић, археолог, професор Универзитета у Београду. Поступак је сличан класичном ископавању, осим што се прате промене у квалитету и боји земље, и што се откривају и бележе границе целине у све три димензије. Када се границе нађу, документују се тако што се тоталном станицом мере границе целине, отвара се формулар (unit sheet) у коме се бележе основни подаци, прави се скица и уносе опажања и утисци истраживача (unit master-a). Кроз лабораторије за керамику, глачани и окресани камен, као и археозоолошку и макроботаничку лабораторију обрађено је више хиљада предмета и узорака. У истраживачком раду на терену је значајно што су специјалисти на материјалу из својих области примећивали карактеристике које су могле да имају везу са условима и местом налаза, и да указују на функцију неког простора. Уз такву повратну спрегу, посебна пажња посвећена је ископавању непосредне околине датог налаза. То се нарочито односи на керамику. Реконструкција посуда се обавља истовремено са ископавањем, а будући да су се уломци из на око различитих целина спајају, информација из лабораторије за керамику може да буде пресудна за утврђивање истовремености две или више истраживаних целина.

У базу за грнчарију унето је више од 10.000 фрагмената винчанског посуђа, што представља релевантан узорак за било које даље статистичке анализе. Постоје и одговарајуће базе за глачани камен, окресану камену индустрију, археозоологију и макробиљне остатке.

Резултат истраживања до 2009. године представља да су на лицу места сачувани откривени остаци стамбених објеката са помоћним објектима и неком врстом улице из последње фазе неолита. Овај део археолошког налазишта (катастарска парцела 2023/1 КО Винча), на горњој површини, тренутно је затворен за ископавања, заштићен одговарајућим слојевима песка, шљунка и армираног геотекстила.

Слика 21: Резултати ископавања у периоду 1998–2009. Извор: Истраживачки пројекат бело брдо у Винчи

Од 2011. године археолошка ископавања спровode се северно од претходно истраживане парцеле, на површини око 250 m², на катастарској парцели 2023/2 КО Винча, која је утврђена као простор ризика због деловања клизишта.

У неколико наврата (2004-2005 и 2011-2014) спровођена су археолошка ископавања на делу вертикалног одсека који је због рада активног клизишта и ерозије био физички одвојен од остатка налазишта и склон паду. Одучено је да се тај део налазишта истражи и уклони чиме су спашени подаци са површине од приближно 5х3м и дубине 9 метара која је покривала цео развој винчанске културе на овом месту. Ови подаци и узорци који су том приликом прикупљени, су били искоришћени за потребе прецизног датовања методом радиоугљеника C14. Захваљујући сарадњи са институцијама Historic England и Универзитетом у Кардифу, културни слој Винче је датован са 222 нова датума прецизности до 30 година. Ова нова сазнања и прецизни датуми поново су Винчу ставили у центар проучавања позног неолита Југоисточне Европе.

Слика 22: Хоризонт средњовековног гробља

Слика 23: Сектор II после глачања терена

Обимнији радови изведени су у периоду 2019–2021. године и том приликом настављено је откривање раније истраживане средњовековне некрополе на којој су се очекивали трагови сахрањивања од 8. до 15. века. Међутим ова истраживања су показала да се на целом истраживаном сектору Клизишта распростире некропола која се оквирно датује у период од 12. до 14. века. По први пут на локалитету Винча пронађени су трагови боравка из периода од 9. до 11. века, што значи да су се на локалитету обављале различите активности пре него што се формирала некропола у 12. веку. Специфичност ове фазе ископавања представљају слојеви који су поремећени уочљивим пукотинама насталим услед клизања терена. До сада је на овом простору откривено преко 300 примарних гробова, уз мноштво секундарних, укупно око 1000 индивидуа укључујући и ранија ископавања, и то није коначан број. Ово чини локалитет Бело брдо највећом средњовековном некрополом која је истражена на територији Републике Србије, а поред Трњана, Матичана и Новог Брда са којима се само делимично хронолошки преклапа и једну од најзначајнијих. Нажалост, људски скелетни остаци са ископавања 70-их година нису сачувани, али скупина од преко 300 скелета откривених у новим етапама истраживања локалитета чини једну од најочуванијих антрополошких збирки тренутно. Ово представља невероватан антрополошки потенцијал за многобројна биоархеолошка истраживања популација из средњег века. Средњовековно гробље је заузимало изузетно велику површину, налази се и испод околних кућа, а на слободној површини простире се према северу на простору који би тек требало истраживати. Испод поремећених остатака гробних укола уочавају се остаци из праисторијских епоха, енеолита и неолита, а истраживању ових периода приступиће се по завршетку ископавања средњовековног гробља.

Бело брдо – Винча – поглед на живот људи у неолиту

При изградњи праисторијског насеља неолитски становници Винче посебну пажњу водили су око распореда кућа, од којих су остали очувани остаци правоугаоних основа, који сугеришу да су куће имале вертикалне зидове и могући кров на две воде. Континуитет културе још изразитије потврђују покретни археолошки налази, на првом месту керамичка грађа – посуђе и антропоморфне фигурине. На истраженом простору откривено је на хиљаде предмета који се налазе у многим музејским збиркама, а рад на њиховом проучавању траје и данас. На основу тих бројних и веома разноврсних предмета, као и остатака архитектуре и коришћених

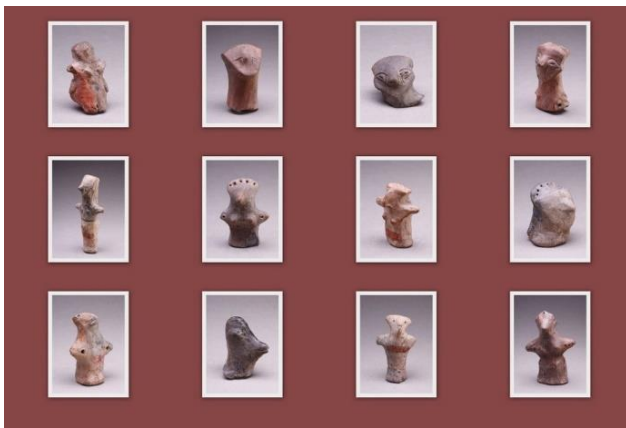
сировина, може се поуздано реконструисати материјална и духовна култура бројних генерација које су живеале на овом простору.

Откривени су остаци више правоугаоних објеката и детаљним дигиталним снимањем омогућена је реконструкција начина изградње у финалној фази неолита. Куће су грађене од плетера који је затваран земљом, кров је највероватније био двоводан и прекривен сламом. У кућама се налазила калотаста пећ у којој се кувало, а пећи су налажене као појединачни објекти изван стамбених објеката. Куће су поређане у низу и на основу овог увида закључено је да је насеље било формирано од кућа између којих су били уски пролази - улице. Овај закључак навео је истраживаче да финалну фазу неолита прозову „Винчанска метропола“ тј. „праисторијска метропола“, а тај израз користи се и у другим видовима презентације налазишта.

Винчанска култура међународно је позната пре свега по уметнички обликованим посудама и фигуринама које су израђене од печене земље. Милоје М. Васић открио је више од хиљаду примерака фигуралне пластике, а данас је тај број готово дуплиран. Збирка ових предмета сведочи о богатом религијском, симболичном и уметничком развоју становника у неолитском насељу, и утицајима који су на израђиваче ових предмета стизали са Блиског истока, југа Балканског полуострва или севера Европе.

У археолошкој литератури честа су разматрања о култу плодности и жени као централној фигури у неолитској епохи. Богиња мајка, Велика мајка, прародитељка, Магна матер – само су нека од многих романтичних тумачења фигурина које приказују жену. Фигурине са атрибутима мушког пола су мање заступљене, но на највећем броју винчанских фигурина карактеристике пола уопште нису приказане, док су у неколико случајева назначене одлике оба пола. Налажене су и у кућама и изван њих, у складишним, али и у отпадним јамама, рововима за фундаирање кућа, слојевима нивелације и на другим местима. Са друге стране неке новије студије објашњавају фигурине као реквизите за едукацију и разоноду (storytelling – нов приступ интерпретацији баштине).

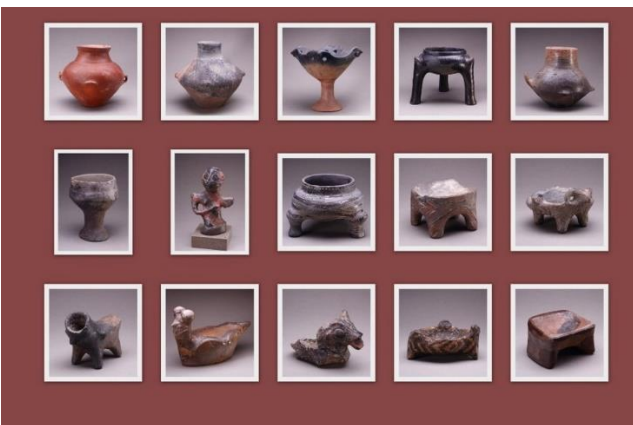
Од почетка винчанске уметности, начин представљања лица на фигуринама прате строга правила. У прво време су троугласта, а потом петоугаона, без много детаља. Фигурине на којима су приказана уста изузетно су ретке. До средине развоја винчанске фигуралне пластике доминирају петоугаона лица која имитирају маске, а потом их смењују фигурине са знатно мање реалистично приказаним главама, чији је облик подређен петоугаоној маски на којој се моделују дугачки носеви и урезају крупне, најчешће бадемасте очи. Класична фаза, време када су настали препознатљиви примерци пластике у свим областима у којима се распростирала винчанска култура на локалитету у Винчи заступљена је између 7,5 и 5,5 m дубине, односно 5100-4900 године старе ере. Крај сјајне епохе винчанске антропоморфне пластике назире се од 3,5 m дубине. Типична винчанска пластика се препознаје по крстообразном представљању фигуре и по неким урезаним детаљима. Готово реалистичан начин приказивања људске фигуре замењују стилизоване представе са сумарно обликованим главама. Фигурине с краја винчанске културе, сасвим су површно моделоване и без детаља. На лицима су понекад назначене очи, а детаљи, уколико их има, изведени су урезивањем. Због сумарног и безличног моделовања главе, индивидуалне карактеристике или припадност групи наглашене су вероватно различитим украсима на одећи.

Слика 24 и 25: Антропоторфне фигурине⁴

Слика 26: Просопоторфни поклопци⁵

Слика 28: Жртвеници⁶

Предмети које археолози зову жртвеницима су керамички објекти, најчешће на 3 или 4 ножице троугаоног или четвороугаоног рецепијента, сасвим ретко кружног облика, а његова главна карактеристика су угаони завршеци – протоме у облику људских или животињских глава. Већина жртвеника украшена је урезаним орнаментом са мотивима меандра, рибље кости, шрафираних троуглова и, сасвим ретко, лучних трака. На многим примерцима очувани су трагови беле и црвене боје, нанете после печења.

Посуде у облику људске фигуре или са људском представом, као и посуде у облику животиња спадају у веома ретке налазе. Оне су јединствене по начину обликовања и украшавања, а неке од њих су ремек дела винчанске уметности. Један од најпознатијих налаза из Винче свакако је орнитоморфна посуда названа Хајд ваза. Најчешће је описивана као посуда у облику птице склопљених крила, али је могуће да се ради о фантастичном бићу са људским лицем.

Праисторијски становници Белог брда су се бавили пољопривредом и сточарством, а исхрану су допуњавали ловом, риболовом и сакупљањем дивљих плодова. Остаци фауне садрже кости сисара, птица, риба и љуштуре пужева, шкољки и корњача. Међу сисарима најбројније су домаће животиње: говече, свиња, овца, коза и пас. Од дивљих животиња нађени су остаци јелена, срндаћа, вепра, дивљег говечета, као и малих сисара: зеца, дабра, куне, јазавца и лисице. Лов је имао важну улогу у преживљавању и у набављању материјала за израду алатки од јелењег рога или од кљова дивље свиње. Остаци птица су ретки. С обзиром на близину Дунава, риболов је имао посебан значај. Међу алаткама за свакодневну употребу велики број представља опрему за риболов. Величина рибарских удица, харпуна, тегова за рибарске мреже и коштаних игала за поправку мрежа показује да су из Дунава извлачени и веома крупни примерци рибе.

⁴извор: Винча – праисторијска метропола: истраживања 1908-2008, Филозофски факултет Универзитета у Београду Београд 2008.

⁵ исто

⁶ исто

Археоботаничком анализом уочени су многобројни остаци угљенисаног зрневља житарица, махунарки, лана, дивљег воћа и разних корова. Највише су узгајане житарице, међу којима доминирају једнозрна и двозрна пшеница, а далеко мање заступљене су хлебна пшеница, јечам и просо. Узгајаним врстама припадају и махунарке (сочиво и грашак), као и лан. За обраду земље коришћене су алатке од камена и рога, ређе од кости. Мотике су прављене од рога, понекад и од камена, а углавном имају перфорацију за углављивање дршке. Земља је копана пијуцима од природно савијених јелењих парожака са зашиљеним врхом. Од углачаних и зашиљених парожака израђиване су и садилке Жетелачко оруђе, налик срповима, чиниле су композитне алатке, код којих су сечива од окресаног камена усађивана у држаљу од рога или дрвета.

Житарице су чуване у великим посудама – амфорама и питосима, које представљају честе налазе у архитектонским објектима. За млевење жита коришћени су камени жрвњеви, на којима се, уз помоћ посебне алатке – растирача, мрвило зрневље. Посебно је занимљив жрвањ „уграђен” у конструкцију од лепа, нађену кући, поред зида. Велики број алатки од различитих материјала (кости, рога, камена) и изузетно израђене посуде указују на веома висок ниво занатског умећа. Током касног неолита несумњиво долази до издвајања специјализованих занатлија који се баве израдом само појединих врста предмета за свакодневну употребу, за потребе култа, али и за размену.

Интердисциплинарним анализама утврђено је да је као основну сировину за израду посуда коришћен лес из околине насеља, са места где се и данас налази циглана. Затим су додаване различите врсте примеса, као што су каменчићи, песак, истуцана керамика и речне шкољке, како би побољшале многе особине посуда, пре свега њихову отпорност на термичке промене. Глачање готових посуда и наношење орнамената вршено је речним облутком, а после печења вероватно су премазиване некаквом машћу да би се, ради бољег чувања течности, затвориле поре у зидовима посуда. Облици керамичких посуда су зделе и пехари на нози – конични, биконични, полулоптасти и лоптасти, затим посуде за складиштење – амфоре и питоси, посуде за припрему хране – лонци и ђувечи. Посебну групу чине минијатурне посуде које имитирају облике керамике за свакодневну употребу. Посуде су украшене, у старијим фазама декорисане су урезаним тракама испуњеним убодима. Најчешћи украс у млађим фазама је орнамент изведен глачањем помоћу облутка, и то пре печења. Мотиви су разноврсни, од сасвим једноставних паралелних линија до метопских поља испуњених различитим орнаментима: мрежом, преплетом, цикцак линијама, viseћим троугловима. Канелуре се обично налазе на горњим деловима здела и амфора; могу бити сасвим једноставне, а понекад формирају и сложене мотиве, као што су спирале. Сасвим изузетно на посудама се јављају рељефне антропоморфне, али и зооморфне представе, најчешће у виду главе бика – букраниона. Чести су и украси изведени густом црвеном бојом.

Културни аспект археолошког налазишта Бело брдо – Винча

Винчанска култура је појам који је везан за период млађег каменог доба (5300-4500 година пре нове ере). Посебан значај овог локалитета потврђује територијални обухват винчанске културе. Винчанска култура је захватала југоисточни део европског континента - простор који је осим територије данашње Србије обухватио и делове данашњих држава Бугарске, Румуније, Мађарске, Босне и Херцеговине, Хрватске, Северне Македоније и Црне Горе. Винчанску материјалну културу карактерише седелачка култура, односно, трајно настањивање једног места, што је имало одлучујући утицај на високе креативне домете, велики пораст популације, технолошки напредак и суштинску трансформацију друштвених односа. Поједина њена насеља премашивала су величином и бројем житеља не само сва истовремена неолитска насеља, већ и прве градове знатно касније настале у Месопотамији, Егеји и Египту. Утицај винчанске културе се територијално простирао у оквирима далеко ширим од подручја Балкана, на северу је допирао до Карпата, а на југу се ширио Медитераном.

Период који је ни мало случајно називан „Неолитска револуција“, може се детаљно пратити на Белом брду, обухватајући неколико кључних промена које су људске групе усвојиле:

- *Седентаризам* (живот на истом месту), *пољопривреда*, *сточарство*, *керамичка производња*. Да би уопште схватили колико је та промена револуционарна, треба

имати у виду да је људски род еволуирао током неколико стотина хиљада година, а да мање од 5% нашег еволуционог пута траје живот у већим заједницама које живе на истом простору, а једно од неколицине места где је тај концепт суживота започео је управо централни Балкан.

- *Врхунска уметност* - Сама ситуација да је по први пут толико људи живело истовремено у једном насељу иницирала је невероватан креативни потенцијал, афирмисан кроз врхунску уметност присутну у сваком насељу винчанске културе.
- *Грађевинарство* - достигнућа *архитектуре* која укључују и појаву вишеспратне изградње.
- *Технологија* - човек не само да почиње да трансформише стену рударећи и обрађујући камен, већ почиње да контролом ватре трансформише материју, претварајући прво зетљу у керамику, а онда и стену у метал. Потврђено је да је у винчанској култури присутна најранија *екстрактивна металургија бакра (процес у коме се метал трансформише топљењем) и цинабарита*.
- *Прото - градови* - Винчанска култура рађа једну од најфасцинантнијих појава у европској праисторији, а то су управо насеља, која се могу назвати прото-градовима. Насеља винчанске културе су најчешће обухватала око 30 хектара површине, с тим да постоје и насеља која су обухватала до 80 хектара. На већини до сада истражених локалитета организација насеља подразумева густ распоред кућа – размак између кућа неретко је мањи од једног метра, што указује на изузетно развијене друштвене односе. Геофизичким истраживањима откривен је низ мега-локалитета који имају по више стотина организованих, густо збијених кућа са фортификацијама око насеља – феномен који не срећемо до стварања првих градова-држава на Блиском истоку и локалитета трипољске културе у Украјини. Саме куће винчанске културе репрезентују огромну промену у поимању простора, породице, начина живота и традиције.
- *800 година људи живе у уређеној друштвеној структури* - Узевши у обзир да живот у густо насељеним срединама неминовно рађа и конфликте, чињеница да Винча - Бело брдо има секвенцу од преко 800 година суживота на једном месту дакле многобројне генерације⁷ људи који живе у уређеној друштвеној структури, недвосмислено упућује на то да је постојао начин да се ти конфликти реше.
- *Мрежа насеља на око 5 километара даљине* - Распоред винчанских локалитета који у Републици Србији скоро по правилу леже на око 5 километара један од другог указује и на веома развијену мрежу сарадње, трговине и компетиције. Овако развијен друштвени оквир још увек је једна од загонетки археолошке науке, која укључује и ситуацију да још увек нису откривени докази о друштвеној стратификацији и неједнакости у винчанском друштву.
- *Први европски трговачки коридори* - Велики број насеобинских локалитета на простору винчанске културе недвосмислено поставља питања порекла те популације. Наука има у виду неколико модела који се истражују са циљем одговора на то комплексно питање, но која год да се хипотеза покаже тачном, неспорно је да су постојале невероватно сложене везе на огромним даљинама и да су били успостављени европски трговачки коридори. Исте линије трговине, које датирају још од појаве старчевачке културе, можемо видети у периоду винчанске културе, а видећемо их и миленијумима касније - Римски царски друм је такође пролазио поред Винче, као и Стамболски друм, који је само наставак хиљадама километара дугачког пута свиле. Потребе које превазилазе свакодневне потребе за сировинама, које су изазване људском креативношћу, створиле су и отвориле везе између заједница Медитерана, Средње и Северне Европе, заједница евроазијске степе и Блиског истока. Неолитски коридор једном формиран није прекидао свој развој, а једно од најзначајнијих раскршћа је било - Винча.
- *Керамичка производња* је активност која на први поглед изгледа једноставно, међутим, она представља први пример где је човек трансформисао материју. Ретко где се среће виши ниво умешности у тој уметности трансформације као на локалитету Винча - Бело брдо. За ово су управо заслужни механизми преношења знања произашли из суживота бројних генерација, где је знање и умеће преношено са генерације на генерацију и прилагођавано потребама сваке нове генерације.

⁷ Генерација је период развића организма од образовања зигота до стицања полне зрелости када тај организам постаје способан да даје потомство.

- *Занатство* - Однос према занатству видимо и на примерима камених алата, где су често форме биране не само због функционалности, већ управо због естетске вредности. Кроз небројено много примера очигледно је да је заједници на локалитету Винча Бело брдо лепота била једнако битна као и функционалност и да је естетика уткана у сваки аспект живота.
- *Прерада метала* - Метаморфоза стене у метал је процес који је омогућио трансформацију човека у потпуног господара света. Оперативни ланац прераде метала показује сву ингениозност људског бића, који подразумева велики број неповезаних и наизглед супротстављених радњи које човек мора да обави. Ништа не илуструје боље креативни набој винчанске културе од тога да се најранији докази о преради руде у метал управо налазе на неколико локалитета винчанске културе.
- *Прво модерно насеље Европе* - Сведочанство о невероватном капацитету и домету винчанске културе је и чињеница да је на простору данашње Србије познато преко 600 винчанских локалитета, што је број насеља на овом простору поново достигнут тек у модерном добу. Технолошке иновације, међуљудски односи, конекције, мреже сарадњи, принципи решавања конфликта, стварања и даровања, обезбеђују неолитској Винчи карактер првог модерног периода. Иако позната и истраживана више од једног века, винчанска култура је и даље најзанимљивији предмет истраживања у европској археологији.

Бело брдо у Винчи у археолошкој науци Средње и Југоисточне Европе узима се као хронолошки поуздан показатељ за проучавање појаве и развоја великог броја неолитских и енеолитских култура на подручју Балкана у појединим нивоима културног слоја дебљине до 10m, колико се наталожило дугим боравком људи на овом месту од 5300. – 4200. године п.н.е.

Утемељење, раст и највиши успон винчанске културе илуструју археолошки налази откривени на дубинама између деветог и шестог метра који су датоване између 5300. и 4900. године старе ере, где је изузетно важна карактеристика, управо могућност за научно проучавање, интерпретацију и презентовање откривених остатака праисторијских кућа и предмета откривених у њима.

Бело брдо је археолошко налазиште изузетне вредности. Чине га археолошки остаци једног од највећег и свакако најдуговечнијег неолитског насеља у Србији и представља један од најзначајнијих неолитских локалитета и експонената Винчанске културе у Европи. Свакако је незаобилазно истаћи и несумњив значај овог вишеслојног локалитета у погледу проучавања начина живота људи у средњем веку и антрополошких студија.

Културни предео

Према типологији предела за потребе одрживог развоја града Београда у складу са принципима Европске конвенције о пределу⁸, урађене 2020. године, подручје предметног Плана припада типу карактера предела „Лесни предео Подунавља“.

Овај тип карактера предела смештен је на заталасаном терену еолског рељефа укупне површине од 119 km². Хетерогену матрицу формирају обрадиве површине неправилне геометријске форме смештене на заталасаном терену еолског рељефа. Поред обрадивих површина доминантни предеони елементи су дисконтинуално урбано ткиво, које нема јасну форму и остаци шума органске форме. Хидрографску структуру карактерише река Дунав која представља североисточну границу типа. Поред Дунава, налазе се и мањи водотокови (река Болечица и др.) као и барски терени Великоселског рита. Лесоидни седименти, као елемент вертикалне структуре предела, а уједно и носилац карактера предела, сагледиви су дуж источне обале Дунава (Винча). Унапређење карактера предела „Лесни предео Подунавља“ на подручју предметног Плана, треба спровести ревитализацијом постојећих елемената или групе елемената (карактеристика) који доприносе његовој историској и културној „читљивости“, као и понављањем форме и облика елемената визуелне естетике који унапређују кохерентност предела.

⁸ Васиљевић и др. (2020): Типологија предела за потребе одрживог развоја града Београда у складу са принципима Европске конвенције о пределу, Универзитет у Београду, Шумарски факултет, Београд

Унапређење карактера предела „Лесни предео Подунавља“ на подручју предметног Плана, треба спровести ревитализацијом постојећих елемената или групе елемената (карактеристика) који доприносе његовој историској и културној „читљивости“, као и понављањем форме и облика елемената визуелне естетике који унапређују кохерентност предела.

6.3. Остале мере заштите

Границом плана Измена и допуна Просторног плана обухваћен је објекат уређења и припреме територије за потребе система одбране-скелско место преласка на реци Дунав у реону "Винча", са зоном заштите – зона забрањене изградње. Посебне услове, под којим се штити скелско место преласка, неопходно је прибавити од Министарства одбране – Управе за инфраструктуру.

6.4. Потенцијали и ограничења

Потенцијали и ограничења изградње и уређења планског подручја у односу на која ће се реферисати планско решење у фази израде Нацрта измене и допуне Просторног плана у сарадњи са надлежним институцијама и имаоцима јавних овлашћења су:

Најважнији потенцијали су:

- Културно историјска баштина и међународни значај археолошког налазишта Бело брдо вреднован као непокретно културно добро од изузетног значаја за Републику Србију;
- Интегрални научно-истраживачки, едукативни, туристички, рекреативни и економски потенцијал;
- саобраћајна доступност и близина подручја Винче на удаљености 14 km југоисточно од Београда на десној обали Дунава;
- река Дунав као интернационални туристички ток представља потенцијал за путничко пристаниште за унутрашњи водни саобраћај и развој инфраструктуре за рекреацију на реци;
- река Дунав са приобаљем као еколошки коридор од националног и међународног значаја повезује еколошки значајна подручја на простору Републике Србије, као и суседних земаља, и представља изузетан потенцијал за очување биодиверзитета и природе и
- микроклиматски фактор, осунчаност и радијациони биланс омогућавају планирање и организацију едукативних и рекреативних активности на отвореном 180 дана у току године.

Основна ограничења су:

- наслеђена организованост простора;
- нерализована саобраћајна и инфраструктурна опремљеност простора;
- инжењерско геолошке карактеристике терена и
- реализација хидротехничког објекта обалоутврде.

7. ЦИЉЕВИ ИЗРАДЕ ПЛАНА

Основни циљ израде Измена и допуна Просторног плана је је реорганизација археолошког налазишта у складу са иновираним потребама Републичког завода за заштиту споменика културе у циљу боље заштите и презентације локалитета изузетних културних вредности.

Изменом и допуном Просторног плана обезбедиће се услови за заштиту археолошког налазишта Бело брдо у условима одрживог развоја планског подручја, трансформацију археолошког локалитета у научно, социјално, културно и економски одржив и туристички атрактиван простор уз унапређење и заштиту предела и пејзажних вредности.

Посебан циљ израде Измена и допуна Просторног плана је дефинисање локација за научно истраживачки центар, визиторски центар, археолошки парк у којем ће посетиоци моћи активно да учествују у оквиру сталне поставке на отвореном, развој пратеће туристичке инфраструктуре у функцији логистике самог локалитета и планирање нових саобраћајних и инфраструктурних површина, у свему у складу са резултатима међународног урбанистичко-архитектонског конкурса уређења Археолошког парка Бело брдо.

8. ПРЕДЛОГ ПЛАНСКОГ РЕШЕЊА

8.1. Планирана претежна намена површина

Предлог планског решења резултат је свеобухватног и мултидисциплинарног приступа планирања и сагледавања предметног простора и ширег окружења и интегрисања:

- Услови и смерница из плана вишег реда;
- Важеће планске документације и планираних садржаја и структура у контактном подручју;
- Мастер плана развоја туризма Београда за подручје Археолошког налазишта Бело брдо Винча са Студијом оправданости за проглашење туристичког простора;
- Програмских елемената међународног урбанистичко-архитектонског конкурса за идејно решење простора Комплекса Археолошког парка Бело брдо у Винчи са објектима Центра за посетиоце и Научноистраживачким центром неолита који је расписан од стране Републичког завода за заштиту споменика културе.

Предложене планиране намене површина су:

Површине јавне намене:

- археолошки парк,
- саобраћајне површине,
- површине за инфраструктурне објекте и комплексе,
- водне површине,
- зелене површине.

Површине осталих намена:

- површине за становање
(зона породичног становања - санација неплански формираних блокова)
- остале зелене површине

Предложене планиране намене површина приказане су на графичком прилогу бр.3: "Посебна намена простора", Р 1 : 2500

8.1.1. Површине јавне намене

Археолошки парк

Археолошки парк се планира као интегрална целина, односно комплекс, археолошког парка. Предлог намена у оквиру археолошког парка заснива се на прецизнијем дефинисању начина коришћења садржаја парка кроз различите подцелине планиране за археолошко истраживање-налазиште, центар за посетиоце, научно истраживачки центар неолита и археолошки парк преко којег се пешачким стазама и планираним садржајима на отвореном приступа археолошком налазишту. У оквиру археолошког налазишта планира се интерна саобраћајна мрежа у функцији опслуживања предметног комплекса.

Подцелина 1 - Археолошко налазиште:

У оквиру археолошког парка планира се простор за активно археолошко истраживање, који обухвата први степен заштите и већи део простора заштићене околине (други степен заштите) археолошког налазишта утврђени према Одлуци о утврђивању локалитета Бело брдо у Винчи за археолошко налазиште „Службени гласник“ РС, бр. 71/2009). На овом простору планирају се привремени приземни објекти монтажног типа, за потребе рада и окупљање истраживача, потребе приступа и кретања посетилаца као и потребе заштите и презентације археолошких остатака.

Простор у оквиру другог степена заштите 1а, представља заштићену околину археолошког налазишта резервисану за будућа истраживања, па ће, сагласно томе, бити уређена као заштитни зелени појас у оквиру кога ће бити обезбеђен пешачки приступ посетиоцима. У северном делу заштићене околине планира се монтажно-демонтажни објекти за тријажни центар који садржи простор за тријажу археолошких остатака, теренски депо, простор за

обраду материјала, фото лабораторију, лабораторију за конзервацију, радионицу и пратеће просторе (тоалет и чајна кухиња). Објекти који се планирају у оквиру ове подцелине су приземни и оквирне површине БРГП од 650 m².

Подцелина 2 - Центар за посетиоце:

У оквиру заштићене околине, јужно, од археолошког налазишта планира се центар за посетиоце и центар за посетиоце на отвореном. Објект центра за посетиоце, планира се у оквиру трећег степена заштите и подразумева просторе намењене за прихват туриста, просторе за рад запослених у центру, инфоцентар, просторе за презентацију и предавања, сувенирнице, кафетерије као и пратеће садржаје (тоалети, простори за одлагање ствари..). Планирани објект је максималне спратности П+1+Пк/Пс, оквирне БРГП 1700 m². У оквиру другог степена заштите планира се центар за посетиоце на отвореном 2а, који треба да омогући излагање експоната и презентације, башту за угоститељски део објекта, као и друге садржаје у функцији центра за посетиоце, а све у уређеном озелењеном простору у оквиру кога ће бити обезбеђен пешачки приступ посетиоцима. Кота приземља објекта центра за посетиоце се планира на коти 76,50 mnnv.

Подцелина 3 – Научно истраживачки центар неолита:

Простор на којој се налази објект Старе основне школе, а која није у функцији, на углу улица Николе Пашића и професора Васића, Изменом и допуном Просторног плана, планира се за изградњу научно истраживачког центра неолита. Простор центра се састоји из две функционалне целине: истраживачког дела центра намењен раду истраживача и презентацији и смештајном делу центра намењеним за стационарни боравак истраживача. Максимална спратност је П+1+Пк/Пс, оквирне површине БРГП 3250 m²

Подцелина 4 – Архео парк:

Архео парк планира се као уређена јавно доступна, зелена површина, која посетиоцима обезбеђује пешачки и бициклически приступ, од главног саобраћајног приступа и паркинг простора до Центра за посетиоце и целокупног Археолошког парка. У висококвалитетно уређеном пејзажно-архитектонском озелењеном простору – парку, биће обезбеђени различити тематски саджаји, пре свега презентација амбијента у којима су се одвијале свакодневне активности неолитских становника Винче, изложбе, радионице на отвореном, простори за одмор и релаксацију и сл. Квалитету овог простора допринеће повезаност са реком Болечицом, а потом и реком Дунав. Поред наведеног, уређење овог простора треба да допринесе очувању приобалних екосистема и функцији еколошког коридора на локалном нивоу, али и на нивоу града као значајна „Зелена веза“ система зелених површина.

У северном делу Архео парка, који гравитира ка новопланираној саобраћајници Повљенска за потребе комплекса планира се паркинг за путничка возила (око 250ПМ) и туристичке аутобусе (око 10 аутобуса), информативни и технички блок за потребе контроле приступа и одржавања комплекса (гаражни простор, одржавање, прање возила и механизације) - подцелина 4а. Максимална спратност је П, оквирне површине БРГП 600 m². Планирана је засена површина за паркирање путничких возила дрвенастим листопадним стаблима у складу са археолошким специфичностима локације. Приступ паркинг површинама обезбеђује се преко улице Повљенска која треба да повеже улицу Николе Пашића са новим садржајем архео парка.

Саобраћајне површине

Концепт развоја уличне мреже заснива се на побољшању повезаности уличне мреже унутар границе Плана са уличном мрежом ширег простора и тиме омогући бољи приступ планираним наменама. Планира се увођење нове улице Повљенске на начин да се побољша саобраћајна доступност и приступ комплексу археолошког парка. Задржава се планирано проширење Винчанске улице основним планом, обзиром да иста постаје део примарне уличне мреже у рангу улице II реда. Ранг улице Професора Васића остаје непромењен.

Планира се задржавање постојећих постојећих аутобуских линија које опслужују предметни простор. Развој јавног градског превоза путника овог простора планираће се у складу са развојним плановима Секретаријата за јавни превоз.

Планирају се нови ванулични капацитети за паркирање возила посетилаца археолошког налазишта (путнички аутомобили и аутобуси). До локације планираног вануличног паркиралишта се може приступити индиректно преко улице Николе Пашића, а директно са Повљенске улице (подцелина 4а). Елаборатом за рани јавни увид дато је и алтернативно решење трасе Повљенске улице које ће бити проверено кроз Нацрт плана на ажурним топографским подлогама. Потребан број паркинг места планираће се у складу са условима односно дефинисаном нормативу за паркирање.

Бициклистичке стазе планирати тако да се обезбеди континуитет траса у односу на контактну подручје, континуирано дуж реке Дунав и реке Болечице.

Према концепту развоја унутрашњег водног саобраћаја, планира се реализација пристаништа „Винча“ за приступ мањих пловних објеката (туристичких бродова унутрашњег водног саобраћаја) и пловила јавног превоза у оквиру новог, водног подсистема јавног превоза Београда (источни коридор: Савско пристаниште – Карабурма – Вишњица – Великоселски рит – Форконтумац – Панчево – Винча – Ритопек – Гроцка).

Пристаниште за мање туристичке бродове и излетничке чамце планирати са неопходним пратећим садржајима (наткривени приступ, задовољење услова за прихват пловила и путника, контроле и безбедности уз обезбеђење адекватне везе са обалом пристаништа). Неопходно је обезбедити приступ у сваком тренутку возилима хитне помоћи, полиције и спасилачко ватрогасне службе.

У складу са развојним плановима општине Гроцка, планираће се функционисање скеле "Винча".

Коначни елементи ситуационог, нивелационог и регулационог плана саобраћајних површина у оквиру дефинисане границе, позиције приступа и капацитети паркиралишта одредиће се у фази израде Нацрта Плана.

Површине за инфраструктурне објекте и комплексе

Водоводна мрежа и објекти

Секундарна водоводна мрежа се планира као прстенаста, димензија мин Ø100. Трасу водоводне мреже водити у јавној површини.

Канализациона мрежа и објекти

Територија обухваћена границом Измене и допуне Просторног плана припада Болечком канализационом систему где је планиран сепарациони начин канализације.

Дуж планираних и постојећих саобраћајница потребно је поставити секундарну канализациону мрежу минималног пречника Ø250 за фекалне воде и Ø300 за атмосферске воде. Трасе планираних инсталација водити у јавним површинама.

Реципијент атмосферских вода је река Болечица и река Дунав.

Реципијент фекалних вода је планирани Болечки колектор који је дефинисан Планом детаљне регулације за примарне објекте Болчког канализационог система – I фаза, градске општине Вождовац, Звездара и Гроцка („Службени лист града Београда“ бр.47/16). Према Генералном урбанистичком плану Београда („Службени лист града Београда" број 11/16) планирано је да се отпадне воде Болчког канализационог система потисним цевоводом пребаце на ППОВ „Велико село“. За прву фазу изградње, до изградње градске канализационе мреже, одвођење употребљених вода са простора је могуће изградњом водонепропусних септичких јама или преко локалних постројења за пречишћавање употребљених вода. Конструкција септичких јама мора бити таква, да се задовоље санитарни услови. Ако се одвођење употребљених вода решава преко постројења за пречишћавање реципијенти за пречишћену употребљену воду су

реке Дунав и Болечица а техничко решење је потребно ускладити са даљим развојем канализационе мреже и будућим повезивањем на ППОВ „Винча“, као коначном решењу.

Према Студији заштите археолошког налазиште Бело брдо у Винчи од штетног дејства вода Институт за водопривреду „Јарослав Черни“ 2022. године, предвиђена је изградња локалног постројења за пречишћавање употребљених вода са испустом у реку Дунав у две фазе у зависности од броја прикључених корисника, а до изградње ППОВ „Винча“, као коначном решењу. Постројење је планирано на парцели која се налази на углу улица Бело брдо и Николе Пашића. Техничко решење је потребно ускладити са и будућим повезивањем на ППОВ „Винча“, као коначном решењу.

Како сливно подручје није покривено постојећом пројектном документацијом београдске канализације потребна је израда техничке документације за одвођење атмосферских и употребљених вода којим ће се одредити примарни правци и објекти канализације.

Електроенергетска мрежа и објекти

Према урбанистичким показатељима, за предметно подручје, планирана апроксимативна једновремена снага износи: $P_j = P_j$ за 190 станова + 360 kW.

Напајање планираних потрошача биће оријентисано на постојећу или планирану електроенергетску мрежу односно трафостаницу, што ће се дефинисати у току израде Нацрта плана.

Телекомуникациона мрежа и објекти

У циљу једноставнијег решавања потреба за новим прикључцима као и преласка на нове технологије потребно је предвидети приступ свим постојећим и планираним објектима путем ТК канализације.

Прикључење планираних телекомуникационих корисника биће дефинисано у току израде Нацрта плана.

Топловодна мрежа и објекти

У оквиру простора ограниченог предметним Изменама и допунама Просторног плана не планира се топоводна мрежа са пратећим постројењима.

Гасоводна мрежа и објекти

Ширење постојеће челичне дистрибутивне гасне мреже из правца општине Звездара и Аутопута Београд-Ниш даје могућност гасификације планског подручја и то изградњом полиетиленске нископритисне гасне мреже притиска $p = 1 \div 4 \text{ bar}$ од мерно-регулационе станице (МРС) „Винча“ у регулацијама јавних саобраћајница до гасних прикључака свих потрошача.

При избору трасе гасовода осигураће се рационално коришћење подземног простора и грађевинске површине, усклађеност са геотехничким захтевима, планирану намену земљишта и да гасовод не угрожава археолошке културне слојеве, постојеће и планиране објекте.

Обновљиви извори енергије

Општи циљ је веће коришћење енергије из обновљивих извора.

Оперативни циљ је примена европских стандарда и критеријума приликом израде техничке документације, изградње, коришћења и одржавања објеката.

Како је на ширем подручју услед релативно велике удаљености система снабдевања природним гасом прикључење на исту неизвесно, решење грејања и припреме топле воде планираних површина до евентуалне гасификације треба наћи у коришћењу обновљивих извора енергије.

Као доминантни обновљиви извори енергије на овој локацији се издвајају:

- биомаса (огревно дрво, дрвни отпад шума, биљни остаци ратарске производње, остаци обраде у воћарству и виноградарству и др);
- комунални отпад (сагорљиви део чврстог отпада и депонијски гас који настаје његовим распаѓањем);
- сунчева енергија (коришћење соларних колектора за конверзију сунчевог зрачења у топлотну енергију и технологија фотонапонске конверзије у посебним колекторима) и
- хидро-геотермална енергија - потенцијал ове врсте обновљивог извора енергије на планском подручју није још увек довољно истражен, али се као перспективна локација за интензивније енергетско коришћење убраја и подручје Винче, где би се могле очекивати термалне воде температура и преко 80°C.

Водне површине

Потребно је уредити део обале реке Дунав и успоставити линију одбране од поплава на воде стогодишњег повратног периода, а према условима ЈВП „Србијаводе“.

Планира се изградња и реконструкција хидротехничког објекта обалоутврде. Обалоутврда треба да обезбеди континуитет одбранбене линије за заштиту од меродавних великих вода у оквиру границе Плана. У хидротехничком смислу обалоутврда треба да се базира на основним принципима изградње обалоутврда на територији града Београда.

Садржаје уређења простора приобаља планирати као уређене слободне, зелене и рекреативне површине са пешачким токовима. Могуће је у овој зони приобаља поставити мобилне структуре за реализацију културно-уметничких манифестација, монтажне објекте за инфопулт и тоалете.

Студијом уређења Саве и Дунава на територији Београда, урађеном од стране Института за водопривреду „Јарослав Черни“ 1976. године, утврђене су регулационе линије обала дефинисане пресеком речних обала и меродавних референтних водостаја:

- основна регулациона линија реке Дунав (за малу воду) дефинише ивицу круне камене ножице обалоутврде са котом 70,50 mпv,
- основна регулациона линија је дефинисана аналитички и она је непроменљива;
- регулациона линија првог платоа (банкине) обалоутврде паралелна је основној линији регулације (због конструктивног решења), а висински је највећим делом на коти 74,00 mпv. и
- регулациона линија за велику воду (линија одбране од поплава) дефинише горњи плато обалоутврде на коти 76,50 mпv и мора се обезбедити њен континуитет.

Појас регулације Болечке реке је дефинисан Планом детаљне регулације за примарне објекте Болчког канализационог система – I фаза, градске општине Вождовац, Звездара и Гроцка („Службени лист града Београда“ бр.47/16).

Зелене површине

На подручју предметног Плана предвиђена су два типа јавних зелених површина: Зелени коридор и Заштитни зелени појас.

Зелени коридор, у ширини од 50 m, планиран је у наставку Архео парка, узводно, непосредно уз реку Болечицу. Очувањем постојеће квалитетне дрвенасте вегетације и природне приобалне вегетације, и уклапањем у планирано решење, тежи се успостављању еколошке мреже на локалном нивоу, али и формирању амбијента за одмор и спонтану рекреацију становника и посетилаца. Овај простор структурно и визуелно треба да представља континуалну целину са Архео парком.

Северно од археолошког налазишта и његове заштићене околине, у приобаљу Дунава, на терену активног клизишта, планирано је подизање **заштитног зеленог појаса** чиме би се, поред предвиђене потпорне грађевине од армираног тла висине 5m, додатно допринело санирању уочених инжењерскогеолошких процеса (одроњавање, суфозија и проветравање), али и заштити природе и слике предела.

8.1.2. Површине осталих намена

Површине за становање

У оквиру површина за становање, планира се породично становање. Са породичним становањем компатибилни су комерцијални садржаји из области трговине, туризма, администрације и услужних делатности које не угрожавају животну средину, не стварају буку и нису у нескладу са значајем локалитета. Подстиче се развој туристичких садржаја и промоција локалних производа како би се употпунила активност посетилаца повезујући их са природним и другим културним садржајима у околини.

У оквиру површина за становање, планиране у оквиру III зоне заштите археолошког налазишта, могуће су само интервенције у смислу санације и инвестиционог и техничког одржавања објеката.

У оквиру површина за становање, планиране ван III зоне заштите археолошког налазишта, планирају се објекти породичног становања. Планирана максимална спратност објеката је П+1+Пк/Пс, максимални индекс заузетости на парцели је „3“= 40% и мин. процента зелених површина у директном контакту са тлом од 40%.

Остале зелене површине

Остале зелене површине су планиране на подручју неизграђених и постојећих пољопривредних површина у оквиру грађевинског подручја. Остале зелене површине су зелене површине за које није утврђен јавни интерес. Преостале остале зелене површине планиране су за успостављање органске производње хране на отвореном и подизање шума.

8.3. Предлог основних урбанистичких параметара и процена планиране БРГП

НАМЕНА ПОВРШИНА	постојеће (ha) (оријентационо)	(%)	укупно планирано (ha) (оријентационо)	(%)
површине јавне намене				
Саобраћајне површине	3,02	5,80	2,72	5,22
Археолошки парк (укупна површина)	2,91	5,59	20,24	38,87
- Археолошко налазиште (1)	2,91	5,59	6,22	11,95
- Зелене површине - рез. простор за буд. ист. (1а)	0,00	0,00	3,41	6,55
- Центар за посетиоце (2)	0,00	0,00	0,53	1,02
- Центар за посетиоце на отвореном (2а)	0,00	0,00	1,80	3,46
- Научно истраживачки центар неолита (3)	0,00	0,00	0,79	1,52
- Архео парк (4)	0,00	0,00	6,79	13,04
- Паркинг (4а)	0,00	0,00	0,70	1,34
Површине за објекте и комплексе јавних служби	0,79	1,52	0,00	0,00
Зелене површине	0,00	0,00	5,32	10,22
Водне површине	4,94	9,49	10,12	19,44
Површине за инфраструктурне објекте и комплексе	0,21	0,40	0,58	1,11
укупно јавне намене	11,87	22,80	38,98	74,86
површине осталих намена				
Површине за становање	14,39	27,64	10,85	20,84
Површине за комерцијалне садржаје	0,06	0,12	0,00	0,00
Површине за привредне зоне	0,71	1,36	0,00	0,00
Пољопривредне површине	10,65	20,45	0,00	0,00
Зелене површине	14,39	27,64	0,00	0,00
Остале зелене површине	0,00	0,00	2,24	4,30
укупно остале намене	40,20	77,20	13,09	25,14
УКУПНО У ОБУХВАТУ ПЛАНА	52,07	100,00	52,07	100,00

Табела 1 - Табела биланса површина предложених намена (оријентационо)

Остварени капацитети	ПОСТОЈЕЋЕ (оријентационо)	УКУПНО ПЛАНИРАНО (пост.+ново) (оријентационо)
Укупна површина Плана	52,07 ha	52,07 ha
Нето површина блокова*	44,11 ha	39,23 ha
Површине јавне намене		
БРГП објеката у оквиру комплекса Археолошког парка (укупно)	675 m ²	6200 m ²
- Археолошко налазиште (1)	675 m ²	0 m ²
- Зелене површине - рез. простор за буд. ист. (1а)	0 m ²	650 m ²
- Центар за посетиоце (2)	0 m ²	1700 m ²
- Центар за посетиоце на отвореном (2а)	0 m ²	0 m ²
- Научно истраживачки центар неолита (3)	0 m ²	3250 m ²
- Архео парк (4)	0 m ²	600 m ²
- Паркинг (4а)	0 m ²	0 m ²
БРГП садржаја у оквиру приобаља	0 m ²	130 m ²
БРГП инфраструктурних комплекса	0 m ²	0 m ²
БРГП објеката и комплекса јавних служби	2160 m ²	0 m ²
Укупно БРГП површине јавне намене	2835 m²	6330 m²
Површине осталих намена		
БРГП становања укупно	33856 m ²	62479 m ²
БРГП комерцијалних садржаја	530 m ²	0 m ²
БРГП привредних делатности	2550 m ²	0 m ²
Укупно БРГП површине осталих намена	36936 m²	62479 m²
УКУПНА БРГП	39771 m²	68809 m²
Број станова	226	416
Број становника	655	1207
Број запослених	60	100
Просечан индекс изграђености**	0,09	0,17
Густина становања ***	15	31
* Без саобраћајне мреже и реке Дунав и реке Болечица		
** Просечан индекс изграђености је однос укупне БРГП и нето површине блокова у m ²		
*** Густина становања је однос планираног броја становника и нето површине блокова у ha		

Табела 2 - Упоредни приказ укупних постојећих и планираних капацитета - оријентационо

	капацитети инфраструктуре (оријентационо)
апроксимативна једновремена снага	P _j =P _j за 190 станова + 360 kW
планирани вид грејања	снабдевање природним гасом и обновљиви извори енергије
број телефонских прикључака	200
средња дневна потрошња воде	Q ср.дн. = 3,5 l/s
	Q пожарни = 10 l/s

Табела 3 - Табела процењених укупних капацитета инфраструктуре – оријентационо

У фази Нацрта измене и допуне Просторног плана прецизно ће се одредити биланси планираних површина, урбанистички параметри на нивоу парцеле као и планирани капацитети изградње.

9. ОЧЕКИВАНИ ЕФЕКТИ ПЛАНИРАЊА У ПОГЛЕДУ УНАПРЕЂЕЊА НАЧИНА КОРИШЋЕЊА ПРОСТОРА

Очекивани ефекти планирања су:

- остварење пуног потенцијала културно-историјског наслеђа у Винчи (адекватна заштита; очување и презентација археолошког налазишта);
- заштита од штетног дејства вода и пречишћавање отпадних вода;
- хидротехничка заштита;
- просторно-функционална трансформација подручја приобаља реке Дунав;
- санација клизишта;
- развој креативне индустрије материјалног и нематеријалног карактера, научно истраживачки развој и отварање нових радних места;
- укључивање локалне заједнице у развој туристичког простора;
- брендирање, маркетинг и подстицање продаје локалних туристичких производа;
- проглашењем Археолошког налазишта Винча за туристички простор обезбеђује се управљач који обавља послове обезбеђивања, уређења коришћења, унапређење и заштиту као и послове координације на одржавању комуналног реда и чистоће у туристичком простору;
- добијање средстава међународне заједнице и уписивање на листу UNESCO (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) заједно са 1154 локалитета изузетне културне и природне вредности оцењених од Комитета светске баштине.

Саставни део Елабората за рани јавни увид су и:

II	ГРАФИЧКИ ПРИЛОЗИ
-----------	-------------------------

1. ШИРА СИТУАЦИЈА СА ГРАНИЦОМ ОБУХВАТА	P 1: 2500
2. ПОСТОЈЕЋЕ КОРИШЋЕЊЕ ЗЕМЉИШТА	P 1: 2500
3. ПОСЕБНА НАМЕНА ПРОСТОРА	P 1: 2500

III	ДОКУМЕНТАЦИЈА
------------	----------------------

- Регистрација предузећа
- Лиценца и Изјава одговорног планера и урбанисте
- Одлука о изради Измене и допуне Просторног плана
- Решење о приступању изради Стратешке процене утицаја плана на животну средину
- Подаци о постојећој планској документацији